

**STAVOVI POLITIČKIH STRANAKA
O USTAVNIM PROMENAMA
DRUŠTVENI UGOVOR ILI PARTIJSKI NAMET**

Analiza Nezavisnog društva novinara Vojvodine o stavovima
političkih stranaka o ustavnim pitanjima

IZDAVAČ:
Nezavisno društvo novinara Vojvodine
Zmaj Jovina 3/I
Novi Sad
www.ndnv.org

ZA IZDAVAČA:
Dinko Gruhonjić

UREDNIK:
Nedim Sejdinović

PRELOM:
Duško Medić

LEKTURA I KOREKTURA:
Slobodanka Šatara

ŠTAMPA:
Stojkov, Novi Sad

TIRAŽ:
300

ISBN 978-86-88303-13-2

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад

329(497.11)
342.4(497.11)

ДРАГОВИЋ-Савић, Бранка

Društveni ugovor ili partijski namet : stavovi
političkih stranaka o ustavnim promenama : analiza
Nezavisnog društva novinara Vojvodine o stavovima političkih
stranaka o ustavnim pitanjima / Branka Dragović Savić. -
Novi Sad : Nezavisno društvo novinara Vojvodine, 2015 (Novi
Sad : Stojkov). - 76 str. ; 24 cm

Tiraž 300.

ISBN 978-86-88303-13-2

a) Политичке партије - Србија b) Устав - Србија
COBISS.SR-ID 293468935

STAVOVI POLITIČKIH STRANAKA
O USTAVNIM PROMENAMA

**DRUŠTVENI
UGOVOR ILI
PARTIJSKI NAMET**

*Analiza Nezavisnog društva novinara Vojvodine o stavovima političkih
stranaka o ustavnim pitanjima*

BRANKA DRAGOVIĆ SAVIĆ

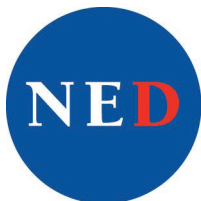
Novi Sad, 2015.

O PROJEKTU:

Analiza stavova političkih partija Srbije i Vojvodine o – preko potrebnim – ustavnim promenama i prateće anketiranje stranaka o ovoj temi, nastali su u okviru realizacije projekta “Debata o decentralizaciji” koji Nezavisno društvo novinara Vojvodine sprovodi uz podršku američke fondacije NED.

Iako su u javnosti skoro sve političke stranke na ovaj ili onaj način pokretale temu promene Ustava Srbije, činjenica da mnoge od njih, pogotovo najveće, nisu poslale odgovore na naša pitanja, i pored višestrukih molbi – govori da, sem uobičajenih političkih floskula na brojna ustavna pitanja, još uvek na velikoj javnoj sceni nisu ni naznačeni konkretni odgovori. Jasno je takođe da smo još uvek daleko od otvaranja široke javne debate, koja je neophodna da bi došlo do “održive” promene sadašnjeg Ustava, koji je, da podsetimo, donet u nedemokratskoj atmosferi, međupartijskim nagodbama, bez upliva javnosti. Nadamo se ipak da će ova publikacija unekoliko ponuditi odgovore na pitanja dokle je ova zemlja u procesu ustavnih promena došla i šta se može očekivati u skorijoj budućnosti.

Publikacija “Društveni ugovor ili partijski namet”, autorke Branke Dragović Savić, predstavlja četvrto u nizu istraživanje Nezavisnog društva novinara Vojvodine o kompleksu pitanja vezanih za decentralizaciju i regionalizaciju Srbije, ustavno-pravni položaj Vojvodine i ustavne promene. Prethodna izdanja – “Vojvodina kao incident”, “Od prave mere do simuliranja” i “U vrhu prioriteta, uz privide” – možete da pronađete na sajtu Nezavisnog društva novinara Vojvodine: www.ndnv.org.

**National Endowment
for Democracy**

Supporting freedom around the world

UVOD	7
POLITIČKI KONTEKST: USTAVNO SPINOVANJE	9
ISTORIJAT: USTAVI KAO (MEĐU)PARTIJSKI UGOVORI	14
ANALIZA STAVOVA POLITIČKIH STRANAKA	17
PRILOZI	35
Odgovori Liberalno-demokratske partije.....	37
Odgovori Lige socijaldemokrata Vojvodine	41
Odgovori Saveza vojvodanskih Mađara	44
Odgovori Vojvođanske partije	48
IZVODI IZ PROGRAMSKIH DOKUMENATA POLITIČKIH STRANAKA	55
SNS: Bela knjiga “Programom do promena”	57
DS: Plan za izlazak Srbije iz krize.....	61
SPS: PROGRAM.....	67

UVOD

Od usvajanja Ustava Srbije 2006. godine, u političkoj i stručnoj javnosti, kao i u civilnom sektoru, polemiše se o njegovim nedostacima i potrebi revizije tog najvišeg pravnog akta, posebno u kontekstu procesa evropskih integracija. Polemika se uglavnom vodila na okruglim stolovima, tribinama ili stručnim skupovima. Međutim, tokom poslednje dve godine sve su učestalije i poruke političkih aktera o potrebi ustavnih promena, a takve “ustavne inicijative” intenzivirane su 2014. U septembru prošle godine, vojvođanski Parlament usvojio je Deklaraciju Skupštine Vojvodine o ustavnim promenama, kojom se ukazuje na potrebu promene ustavnog položaja AP Vojvodine, a podržali su je pokrajinski poslanici Demokratske stranke, Lige socijaldemokrata Vojvodine i tadašnje Nove demokratske stranke (protivno stajalištu čelništva te partije, u međuvremenu preimenovane u Socijaldemokratsku stranku Srbije). Ovo je drugi institucionalni oblik ustavne inicijative – Srpska napredna stranka je 2011. u proceduru republičkog Parlamenta uputila predlog za izmenu ustavnih odredaba o broju narodnih poslanika. Sudeći prema porukama zagovornika ustavnih promena, postoje i druga pitanja koja se u političkom vokabularu navode kao mogući predmeti ustavne revizije.

Naime, politički akteri, od kojih u najvećoj meri i zavisi da li će se i kada takav predlog naći pred Parlamentom, gotovo bez izuzetka danas zagovaraju promenu važećeg Ustava. Toj ideji protive se jedino Demokratska stranka Srbije i Srpska radikalna stranka, koje inače trenutno nemaju predstavnike u Skupštini Srbije.

Iako su političke stranke, dakle, gotovo unisone u oceni da se Ustav mora menjati, ipak su različiti motivi i razlozi zbog kojih te promene zagovaraju. Međutim, javnosti još uvek nisu poznati stavovi većine partija o načinu i sadržaju ustavnih promena. Na ta pitanja pokušali smo odgovoriti pomoću upitnika, koji je formulisalo Nezavisno društvo novinara Vojvodine, i to u okviru zajedničkog projekta sa američkom Nacionalnom zadužbinom za demokratiju (NED). Upitnik je upućen pojedinim političkim strankama: Srpskoj naprednoj stranci, Socijalističkoj partiji Srbije, Demokratskoj stranci, Novoj demokratskoj stranci, Ligi socijaldemokrata Vojvodine, Savezu vojvođanskih Mađara, Novoj stranci, Demokratskoj stranci Srbije, Liberalno-demokratskoj partiji i Vojvođanskoj partiji.

Namera NDNV bila je da se građani konkretnije upoznaju sa stavovima političkih stranaka po tom pitanju, kao i da na ovaj način podrži javnu debatu o temi ustavnih

promena, neophodnu za postizanje društvenog konsenzusa koji je izostajao u prethodnim ustavnim promenama.

Sudeći po odgovorima koje smo dobili, ali i po tome što nam neke stranke nisu odgovorile na zadati upitnik, uprkos obećanjima da će to učiniti, može se zaključiti da, sem uobičajenih političkih floskula u vezi sa brojnim ustavnim pitanjima, na političkoj sceni još uvek ne postoje konkretni odgovori. Bilo zbog toga što su naše stranke okupirane dnevno-političkim politiziranjem, bilo zbog neodgovornost prema javnosti, tek, one izbegavaju da se odrede o pitanjima od opšteg interesa.

Zbog toga smo u ovoj analizi, uz odgovore koje su nam neke stranke dostavile, koristili i stranačke programe, te izjave i postupke političkih aktera vezanih za pitanja ustavnih promena. Na upitnik NDNV odgovorile su parlamentarne stranke: Savez vojvođanskih Mađara, Liga socijaldemokrata Vojvodine, te vanparlamentarne Liberalno-demokratska partija i Vojvođanska partija. U izostanku konkretnih odgovora, stavove Srpske napredne stranke, Socijalističke partije Srbije i Demokratske stranke pokušali smo da pronađemo u njihovim partijskim programima.

No, pre nego što počnemo sa analizom, pokušaćemo da ukažemo na politički kontekst u kojem se ovo pitanje otvara, te izneti kratak istorijat ustavnih promena u Srbiji i odnosa aktera vlasti prema najvažnijem društvenom ugovoru sa građanima.

POLITIČKI KONTEKST: USTAVNO SPINOVANJE

Postoji više razloga za otvaranje pitanja ustavnih promena u Srbiji, a nameću ih unutrašnje i spoljne političke okolnosti, uz nedoumice vezane za postojeća ustavna rešenja i njihovu nedostatnost u brojnim oblastima. Ključno unutrašnje pitanje jeste politički sistem koji je evidentno neefikasan i kontraproduktivan kada je reč o izgradnji demokratskih institucija i prihvatanja i unapređenja savremenih političkih i civilizacijskih vrednosti demokratskih društava. Takođe, tu su i pitanja teritorijalne organizacije vlasti, uređenja nezavisne sudske vlasti, eventualnih promena u funkcionisanju institucija Parlamenta i predsednika države, odnos prema ljudskim pravima, ali i rešavanje statusa Kosova i sprovođenje Briselskog sporazuma. Na spoljnjem planu od suštinske važnosti jeste usklađivanje najvišeg pravnog akta sa procesom evropskih integracija, odnosno unošenje takozvane “evropske klauzule” u pravni poređak, kako bi se omogućio prenos određenih nadležnosti na organe Evropske unije, što su inače učinile sve njene članice.

No, kad se govori o ustavnoj reviziji, ne manje bitna jeste i “nova” politička okolnost – poslednji izbori (2014. godine) doveli su do promena u strukturi parlamentarnih odnosa, koje se ogledaju u apsolutnoj dominaciji jedne političke partije. S jedne strane, ta činjenica upućuje na mogućnost lakšeg postizanja kompromisa oko novog Ustava, jer postoji “tehnički” preduslov kad je reč o obezbeđivanju kvalifikovane (dvotećinske) većine u Skupštini. Međutim, sa druge strane, otvara se pitanje demokratičnosti procesa ustavne revizije ukoliko on ne bi počivao na istinskom društvenom ugovoru, inače prilično heterogenog društva u Srbiji, a koje se ne odslikava u aktuelnom homogenom sastavu Parlamenta.

Uz to, uprkos generalnoj opredeljenosti ka ustavnim promenama, politički akteri u Srbiji o ustavnim pitanjima imaju poslovično neodređene ili neprecizne stavove, što im opet omogućava da se o njima populistički dnevno-politički određuju, u zavisnosti od toga da li je u toku izborna kampanja, ili je pak akcenat na procesu integracija, ili nečem trećem.

Inače, argumenti stručne javnosti za promenu Ustava su brojni. Eksperti smatraju da su ustavne promene neophodne radi: usklađivanja najvišeg pravnog akta Srbije sa zakonodavstvom Evropske unije, regulisanja statusa Kosova, definisanja položaja Vojvodine, promene političkog sistema, nezavisnosti sudske vlasti, ljudskih prava...

Kao najosetljivije pitanje u tom kontekstu, politički akteri ističu pitanje statusa Kosova, koje je Ustavom iz 2006. “rešeno” preambulom Ustava. No, suprotno mantrama političkih aktera po kojima je Ustav iz 2006. godine zaustavio dezintegraciju države unošenjem Kosova u njegovu preambulu, mnogi eksperti ukazuju da ovom pitanju ipak nije posvećeno mnogo prostora u sadašnjem Ustavu.

“Kosovo se nalazi u preambuli Ustava koji nije normativni deo, a u normativnom delu stoji da će se o njegovom položaju tek doneti zakon – međutim, od 2006. pa sve do danas, dakle osam godina, on nije donesen i malo je verovatno da će i biti donet. Kosovo se, pored toga, pominje i u zakletvi predsednika Republike. Kad se bude radilo na drugim ustavnim promenama, moguće je da će se rešiti i ovo pitanje”, ocenila je nedavno u izjavi za Radio “Slobodna Evropa” profesorka dr Vesna Rakić Vodinelić.

Sve brojniji su i oni koji navode da je neophodno da se ustavni okvir uskladi sa realnošću, odnosno sa procesima koje je Srbija prihvatila kroz briselske sesije i sporazume između Beograda i Prištine.

Eksperti takođe ukazuju i na druge nedostatke važećeg Ustava, ali i njegovo nedosledno sprovođenje.

Profesorka prava Ljubica Đorđević ocenjuje da Srbija ima dugačku tradiciju “fasadne ustavnosti”, te da je i aktuelni Ustav zapravo takav. “Ništa neće vredeti ni ako u skorijoj budućnosti dobijemo dobar tekst Ustava, ukoliko će nam on služiti samo da ga uokvirimo i pokazujemo međunarodnoj zajednici, a istovremeno ga ne poštujemo”, ocenila je ona na tribini održanoj na Fakultetu za evropske pravno-političke studije u Novom Sadu, krajem prošle godine. Prema njenim rečima, Ustavom iz 2006. nije uvedena vladavina prava jer se odluke ne donose u okviru institucija niti se politička volja sprovodi u njihovim okvirima nego mimo njih.

Profesorka ustavnog prava Marijana Pajvančić, na istoj tribini, ocenila je da će Ustav Srbije morati da se menja, kao i da: “za razliku od prethodnog, novi ustav mora da bude donet uz široku javnu debatu”. Ona je kazala i da je Ustav donesen “uz kršenje procedura a građani i poslanici videli su ga nakon što je usvojen”.

Podsetimo još da je 2008. nevladina organizacija Centar za regionalizam iznela preporuke¹ za ustavne promene kojima bi se postojeće odredbe sedmog dela Ustava o teritorijalnom uređenju izmenile i dopunile u saglasnosti sa rešenjima koja su bila inicirana u modelu Ustava, a potpisao ga je tadašnji predsednik Republike Boris Tadić, januara 2005. U obrazloženju se navodi da je u interesu države da, u procesu realizacije neophodnih uslova za pridruživanje Evropskoj uniji, prilagodi i svoju ustavno-zakonsku regulativu razvijenim standardima regionalne autonomije u državama Evropske unije. Navedeni predlog predsednika Republike Borisa Tadića (januar 2005), na njegov poziv izradila je grupa stručnjaka (prof. dr Momčilo Grubač,

¹ *Decentralizacija u kontekstu novog ustava Srbije i EU integracija*, Centar za regionalizam, Novi Sad, 2008.

prof. dr Vojin Dimitrijević, prof. dr Marijana Pajvančić, prof. dr Dragoljub Popović, dr Oliver Nikolić, mr Svetislava Bulajić, mr Vladimir Đerić, mr Ružica Žarevac, mr Zoran Lutovac i mr Svetozar Čiplić, uz pomoć prof. dr Lidije Baste, prof. dr Dejana Popovića, prof. dr Dragora Hibera i prof. dr Nenada Dimitrijevića). Prema tom predlogu, autonomne pokrajine uživale bi političku, pravnu i ekonomsku autonomiju u skladu sa svojim posebnostima i na način određen Ustavom. Jamči se, između ostalog, pravo opštine, grada i autonomne pokrajine na imovinu i sopstvene izvorne prihode, kao i pravo na slobodno raspolaganje prihodima, u okvirima njihovih ustavnih nadležnosti. U predlogu je predviđena i zakonodavna nadležnost autonomne pokrajine, odnosno pravo na donošenje pokrajinskih zakona.

Tokom 2014. godine, organizacije iz civilnih sektora održale su nekoliko tribina na kojima se ukazivalo na nedorečenosti aktuelnog Ustava i potrebu njegove izmene, te sugestijama u odnosu na pitanja koja bi morala da se urede na drugačiji način.

Političke stranke saglasne su, međutim, samo u tome da postojeći Ustav treba menjati, ali još uvek nisu ponudile predloge ili odgovore na koji način i u kom pravcu. Sem već pomenute ustavne inicijative vojvođanskog Parlamenta – a koja se prvenstveno odnosi na zahtev za unapređenje ustavnog položaja Vojvodine, ali bez konkretizacije tog zahteva – jedina zvanična inicijativa stigla je iz SNS. Ova stranka je 2011. godine u skupštinsku proceduru uputila predlog za smanjenje broja narodnih poslanika.

No, nedavno je predsednik Srbije Tomislav Nikolić u javnost izašao sa idejom o ukidanju direktnih predsedničkih izbora, odnosno predlogom da se predsednik države ubuduće bira u Parlamentu a ne na neposrednim izborima. Tom inicijativom, čini se, šef države nije iznenadio samo javnost, već i svoje političke saborce iz SNS. Obrazlažući novi predlog, Nikolić je saopštio da je to bila ideja njegove nekadašnje partije – Srpske radikalne stranke prilikom donošenja Ustava 2006. godine, a koja, kako tvrdi, nije realizovana radi postizanja kompromisa sa ostalim akterima tadašnjih političkih dogovora. Nikolić je, podsetimo, u januaru 2011, kao šef novoosnovane SNS u Parlament podneo i zahtev za promenu dela Ustava sa predlogom za smanjenje postojećeg broja poslanika Narodne skupštine sa 250 na 125. On je tad poručio da ima i drugih poglavlja u Ustavu Srbije koji “nisu u redu”, te da su naprednjaci spremni da razgovaraju o povećanju transfera lokalnim samoupravama, ali ne i o promeni preambule i konceptu regionalizacije koji je tad zagovarao G17 plus. No, po osvajanju vlasti na izborima 2012. i 2014. godine, naprednjaci se više nisu vraćali na tu tematiku, niti su u Parlamentu otvarali raspravu po tom pitanju.

Vojvođanski Parlament izglasao je u septembru 2014. Deklaraciju o ustavnim promenama kojom se traži rasprava o položaju Vojvodine i promena Ustava uz uvažavanje interesa građana Pokrajine, odnosno “u cilju preciziranja državno-pravnog i demokratskog identiteta Republike Srbije”, te “u cilju određivanja nadležnosti APV u Ustavu RS saglasno istorijskom pravu njenih građana, njihovim interesima i interesima evropske budućnosti Srbije, uz puno poštovanje teritorijalnog integriteta Republike Srbije”. Za Deklaraciju su glasala 64 poslanika LSV, DS i NDS, dok je protiv bilo njih 33. Savez vojvođanskih Mađara nije učestvovao u glasanju. “Mislim da

Deklaracija služi za dnevno-političke svrhe, i ova tema ne bi smela da se koristi ovako olako, tekst je sastavljen nedovoljno stručno, te Deklaracija nanosi štetu a ne korist autonomiji Vojvodine”, objasnio je taj postupak lider SVM Ištvan Pastor. “Skupština Vojvodine mora da ima svoj stav po ovom pitanju i ova institucija treba da se nametne kao institucija sa kojom moraju da razgovaraju o pomenutoj temi”, poručio je šef poslanika LSV Branislav Bogaroški.

I ostale stranke sve češće poručuju da su neophodni široka debata i konsenzus o novom ustavu, a takvim ocenama, uprkos dosadašnjoj uzdržanosti, poslednjih meseci pridružili su se i socijalisti. Tako je i lider Socijalističke partije Srbije Ivica Dačić, sredinom decembra 2014, poručio da bi bilo dobro da Srbija promeni Ustav pred ulazak u Evropsku uniju – “jer bi na taj način sve primedbe ili sugestije iz EU mogle da se nađu u novom ustavu”.

Gotovo je pravilo da se prilikom izjašnjavanja o ustavnim promenama, politički akteri postavljaju kao da je to nešto što je isključivo jedan od koraka i nametnutih uslova u procesu evropskih integracija a ne potreba društva. “Promena Ustava je deo završne faze pristupanja EU, tako da nas promena ovog akta u svakom slučaju čeka”, uobičajena je politička fraza, koju je u julu prošle godine izgovorio i šef najveće poslaničke grupe u Skupštini Srbije Zoran Babić.

Podsetimo da se o ustavnim promenama govorilo, doduše vrlo stidljivo i neodređeno, i tokom izborne kampanje u februaru 2012. godine. Visoka funkcionerka SPS i tadašnja predsednica Skupštine Srbije Slavica Đukić Dejanović poručila je da se Ustav mora menjati odmah posle tadašnjih izbora: “Sveobuhvatna izmena Ustava biće jedno od vrlo bitnih pitanja, čije rešavanje mora početi posle izbora, ma koliko to bio ‘vruć krompir’. Život, ali i neke međunarodne norme, prevazišao je određene sadržaje najvišeg pravnog akta u državi”. Ona je tad tvrdila da postupak za izmenu Ustava nije pokrenut u tadašnjem odlazećem sazivu, jer nije mogla da se obezbedi dvotrećinska većina.

No, ni u sazivu koji je potom konstituisan ovo pitanje nije otvarano, a tadašnji prvi potpredsednik Vlade i lider SNS Aleksandar Vučić saopštio je da će “promena Ustava Srbije biti jedan od uslova za ulazak u Evropsku uniju”, ali da se ta promena “ne tiče pre svega Kosova” i da “Srbija trenutno ima mnogo važnije stvari od promene Ustava”. “Kad se pominje promena Ustava, neko bi uvek rekao da time hoće da se ruši država. To nije naša namera, naša namera je da gradimo državu i to je gradimo ni iz čega, podižemo je iz pepela”, poručio je tad i toliko o Ustavu prvi potpredsednik Vlade.

I u poslednjoj izbornoj kampanji, početkom 2014. godine, ustavne promene bile su jedna od manje zastupljenih tema političkih aktera, koji nam nisu otkrili ništa više o svojim stremljenjima u tom pogledu. SNS je to pitanje pominjao isključivo kao uslov evrointegracija, uz opaske da je za to potreban široki društveni i politički konsenzus, ali i da “ne treba po svaku cenu srljati u promenu Ustava”. Za razliku od pomenutih prethodnih ocena Slavice Đukić Dejanović, dve godine kasnije, iz SPS-a su se, pak,

mogle čuti izjave da oni “ne isključuju mogućnost promene Ustava ukoliko dođe do obostrano prihvatljivog rešenja za Kosovo i Metohiju”. Demokrate su u poslednjoj kampanji isticale da su ustavne promene nužne kako bi Srbija nastavila evropski put, te zbog potrebe “suštinske decentralizacije i regionalizacije zemlje, a u okviru toga i unapređenja položaja AP Vojvodine”. Upravo iz Vojvodine su i tad stizali najglasniji zahtevi za ustavne promene. Predsednik SVM-a Ištvan Pastor tvrdio je da pitanje revizije Ustava mora da se nađe na dnevnom redu u novom parlamentarnom sazivu. I Liga socijaldemokrata Vojvodine uobičajeno je u kampanji zagovarala ustavne promene s akcentom na redefinisaniu položaja Vojvodine.

Utisak je, međutim, da puke floskule političkih aktera, od kojih u krajnjem zavisi kako će i kada biti pokrenut ovaj proces, i njegovo maglovito predstavljanje i najavljivanje, potvrđuju da je ustavno pitanje zapravo još uvek na nivou političkog spinovanja, te omiljene matrice političkog delovanja u Srbiji tokom poslednjih godina.

ISTORIJAT: USTAVI KAO (MEĐU)PARTIJSKI UGOVORI

Sudeći po broju donetih ustava i načinu na koji su oni usvajani i obnarodovani, Smoglo bi se reći da je ustavno pitanje u Srbiji otvoreno već 180 godina. Stalna ustavna polemika potvrđuje da zapravo do danas nije postignut održiv društveni ugovor. Boljka naše ustavnosti je u tome što su se ustavi krojili u skladu sa potrebama vlastodržaca, od čije volje je zavisilo i to da li će se ustavne odredbe i u kojoj meri sprovoditi. Reprezenti vlasti – bilo da je ona bila monarhistička, socijalistička ili demokratska – svojski su se trudili da u definisanju ustavnog okvira izbegnu društveni dogovor i nametnu vlastite interese, od 1835. godine do danas. Srbija je dosad promenila trinaest ustava, a prosečan rok njihovog trajanja bio je oko 14 godina. Tri je dobila kao vazalna država, četiri kao nezavisna, dva u vreme Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i Kraljevine Jugoslavije i četiri kao članica Federativne Narodne Republike Jugoslavije, Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije, Savezne Republike Jugoslavije i Državne Zajednice Srbije i Crne Gore. U proseku rok važenja navedenih ustava bio je kraći od 14 godina.

I u analizi YUCOM-a² “Ustav Republike Srbije – sedam godina pravne neizvesnosti i pet prioriteta za promenu”, 2013, ukazuje se da su svi dosadašnji ustavi uglavnom pisani prema potrebama vlasti, a ne građana, a takva ocena iznosi se i za važeći Ustav.

Sretenjski ustav bio je prvi ustav moderne srpske države, i važio je svega 58 dana. Nakon tog neuspešnog pokušaja ustavnog ograničenja apsolutizma kneza Miloša, usledio je turski ustav – Hatišerif, poznat kao ustav sa najdužim vekom trajanja – 30 godina. Namesnički ustav iz 1869. uvodi instituciju Narodne skupštine, Radikalni ustav iz 1888. uspostavlja naslednu parlamentarnu monarhiju. Slede Oktroisani ustav 1901, pa Vidovdanski iz 1921. godine, kao prvi ustav jugoslovenske države. Deset godina kasnije, donosi se novi Oktroisani ustav koji osnažuje poziciju kralja. Ustav FNRJ iz 1946. prvi je socijalistički ustav nakon ukidanja monarhije. Ustavom SFRJ iz 1963. menja se naziv države. Ustav SFRJ iz 1974. bio je poslednji Ustav SFRJ, poznat i kao najduži na svetu, ali i po značajnim političkim implikacijama. Naime, nakon donošenja amandmana i promene ovog Ustava usledio je raspad SFRJ u ratovima devedesetih. U Srbiji su najpre usvojeni amandmani 1989. godine, kojima je praktično ukinuta autonomija pokrajina, a ove promene potvrđene su Ustavom Srbije iz 1990, kada je uveden i višestranački politički sistem. Dve godine kasnije, donosi se Ustav

² Komitet pravnika za ljudska prava, YUCOM

novе SRJ – dvočlane federacije Srbije i Crne Gore. Ova zajednica prerasta u realnu uniju Ustavnom poveljom Državne Zajednice Srbije i Crne Gore 2003. koja traje do 2006, kada Crna Gora proglašava nezavisnost.

Srbija, prvi put kao samostalna država, donosi Ustav 2006. godine, koji je proglašen 8. novembra.

S obzirom na to da je Ustav iz 1990. bio stalni predmet kritika tadašnje opozicije, ustavne promene bile su i jedno od ključnih izbornih obećanja koalicije DOS koja osvaja vlast 2000. godine. Međutim, demokratske promene nisu ispunile ta očekivanja, uprkos brojnim ustavnim predlozima koji su u tom periodu kreirani u stručnim krugovima, političkim strankama, ali i u pojedinim institucijama vlasti (predsednik Republike, Vlada Srbije). Podsetimo, sa ustavnim predlozima, između ostalih, izlaze Demokratska stranka (Nacrt Ustava Srbije, 2003), Demokratska stranka Srbije (Osnovna načela za novi Ustav Republike Srbije, 2001), nevladine organizacije Beogradski centar za ljudska prava (Ustavna rešenja za Srbiju i Jugoslaviju – prilozi nezavisne grupe eksperata, 2001), Forum juris (Projekat Ustava Republike Srbije, 2002), a u javnosti je figurirao i jedan predlog monarhističkog ustava profesora Pavla Nikolića (Nacrt ustava Kraljevine Srbije, 2001). Takođe, i Vlada Srbije, čiji premijer je tad bio Vojislav Koštunica (DSS), kao i tadašnji predsednik Srbije Boris Tadić (DS) izneli su svoje ustavne nacрте. Neposredno pred donošenje novog ustava i predstavnici vojvođanske vlasti izašli su sa dokumentom “Platforma Izvršnog veća AP Vojvodine o položaju Autonomne Pokrajine Vojvodine u novom ustavu Republike Srbije”, sa predlozima rešenja statusa APV koja su podrazumevala zakonodavnu, izvršnu i delimičnu sudsku autonomiju, te pravo na izvorne prihode i imovinu pokrajine. Iz Vojvodine je u tom periodu, kao i nakon usvajanja novog Ustava, pokretano nekoliko ustavnih inicijativa kroz četiri Vojvođanske konvencije oko kojih su se okupile pojedine vojvođanske parlamentarne i vanparlamentarne stranke i nevladine organizacije – a koje su se uglavnom odnosile na definisanje položaja Vojvodine.

U javnosti se, međutim, neposredno pre ustavnih promena najviše polemislalo o ustavnim predlozima Vlade i predsednika Srbije, koji su u značajnoj meri imali i podršku stručne javnosti.

Međutim, ovi ustavni predlozi ipak nikad nisu upućeni u javnu raspravu, niti u zvaničnu proceduru, a u završnici utvrđivanja ustavnog akta pojavio se sasvim novi tekst koji su kreirali tadašnji čelnici tri najveće stranke: Vojislav Koštunica (DSS), Boris Tadić (DS) i Tomislav Nikolić (SRS). Taj predlog poslanici su prvi put videli dva sata pre glasanja, a građani tek po raspisivanju ustavnog referenduma.

Novi Ustav donet je naprečac i iz nužde, a zbog raspada državne unije sa Crnom Gorom, kao i zbog intenziviranja pregovora o konačnom statusu Kosova, zbog čega je u njegovoj preambuli posebno istaknuto da je Kosovo i Metohija sastavni deo teritorije Srbije, kako su to tad objašnjavali politički čelnici, poručujući da je time Kosovo sačuvano u Srbiji. Međutim, u normativnom delu Ustava, sem “suštinske autonomije” koja je bila rezervisana za Kosovo, njegov status se nigde ne definiše, niti je kasnije

donet ustavni zakon koji bi to pitanje regulisao. Poslanici su Ustav usvojili 30. septembra 2006. godine, bez mogućnosti vođenja parlamentarne rasprave i stavljanja primedbi ili predloga. To im ipak nije smetalo da “na neviđeno” izglasaju najviši pravni akt gotovo aklamacijom, jer svega osam poslanika od njih 250 nije glasalo “za”.

Zamerke zbog takvog načina usvajanja Ustava, ali i na delove njegovog sadržaja, iznela je šest meseci kasnije i Venecijanska komisija, kao i stručna javnost u Srbiji. Venecijanska komisija je u svom izveštaju ocenila da u Ustavu “postoje neke odredbe koje su još uvek dosta ispod evropskih standarda kao i druge koje su nejasne ili kontradiktorne, očigledno kao rezultat nepažljive izrade”.

Nakon petooktobarskih promena, demokratska vlast je propustila da donošenjem novog ustava ostvari diskontinuitet sa prethodnim režimom, kao što je to najavljivala. Novi Ustav, ne samo da je donet po proceduri predviđenoj prethodnim Ustavom (umesto na ustavotvornoj skupštini), nego je u njegovom donošenju postojao i niz drugih sličnosti sa prethodnim režimom – pre svega kad je reč o odnosu prema javnosti i matricama korišćenja poluga vlasti. To se ogledalo kako u nepostojanju transparentnosti u izradi ustava, tako i u brojnim nepravilnostima u sprovođenju referenduma i ogromnom medijskom pritisku na građane. Referendum je održan 28. i 29. oktobra, uz neviđenu kampanju. A još jedna senka u tom procesu bila je Odluka Republičke izborne komisije kojom su Albanci sa Kosova dobili mogućnost da glasaju na referendumu samo ako se upišu u birački spisak.

Način na koji danas o ustavnom pitanju raspravljaju politički akteri, koji inače javno proklamuju svoje demokratsko opredeljenje, ukazuje da se malo šta promenilo u poimanju značaja institucije ustava, jer se on očigledno i dalje shvata tek kao sredstvo upravljanja i kao jedna od poluga moći nosilaca vlasti. Naime, mnoge naše stranke samoproglasile su se “državotvornim”, što upućuje da su sebi odredile mesto koje je iznad institucija, pa i samog Ustava, dok je ideja društvenog ugovora kojim bi građani, kao nosioci suverene vlasti, odredili granice moći države i njenih institucija još uvek strana našim političkim akterima.

I poslednji Ustav Srbije donele su “državotvorne” stranke. Da li će građani odlučivati o sledećem?

ANALIZA STAVOVA POLITIČKIH STRANAKA

Na pitanje da li ustavne promene treba da dovedu do izmena određenih ustavnih normi, ili ustava u celini – stranke odgovaraju različito, ali su u manjini one koje zagovaraju celovite promene (LSV, LDP i VP). Kao najčešći razlozi za ustavne promene, koji se navode na političkoj sceni, jesu proces evropskih integracija, položaj Vojvodine, status Kosova, politički sistem i decentralizacija.

Profesorka prava Vesna Rakić Vodinelić smatra da će verovatno doći samo do promene sadašnjeg Ustava i to “ne naročito duboke promene, nego promene koju zahtevaju pregovori sa EU i samo toliko. U svakom slučaju, zbog pravosuđa i pregovora o poglavlju 24 nesumnjivo nam predstoji promena Ustava, a te izmene biće podjednako složene kao i donošenje novog ustava”, ocenila je ona.

Sudeći po izjavama zvaničnika i visokih funkcionera Srpske napredne stranke, ova partija takođe zagovara ustavne promene, ali se u nedostatku preciznijih odgovora i predloga najveće i vladajuće stranke o tom pitanju, teško može zaključiti kakav je njen stav u pogledu načina promene Ustava. S obzirom na već pomenutu inicijativu za promenu broja narodnih poslanika, moglo bi se zaključiti da je SNS skloniji delimičnim izmenama najvišeg pravnog akta. Tokom septembra prošle godine u javnosti su se mogle čuti ocene pojedinih funkcionera SNS o potrebi ustavnih promena, pa je tako šef odborničke grupe Srpske napredne stranke (SNS) u Skupštini Vojvodine Predrag Matejin izjavio da ta stranka podržava promenu Ustava Srbije u procesu evro-integracija, ali se protivi načinu na koji je to pitanje pokrenuto u Skupštini Vojvodine, prilikom usvajanja Deklaracije o ustavnim promenama. Istim povodom, međutim, potpredsednik SNS Igor Mirović rekao je da promena Ustava Srbije “u ovom trenutku nije namera SNS”, a da je za promenu najvišeg državnog akta neophodan politički konsenzus. U oktobru 2014. godine šef poslaničke grupe SNS u Skupštini Srbije Zoran Babić izjavio je da promena Ustava “predstavlja deo evropskih integracija”, uz ocenu da će se one dogoditi “na kraju procesa pridruživanja EU 2018, odnosno 2020. godine”. “Svaka država je na kraju procesa pridruživanja menjala svoj Ustav, ali to je deo samog procesa evropskih integracija, a ne zato što neko iz Brisela ili bilo koje svetske destinacije rekao – vi morate da promenite Ustav”, rekao je Babić. No, u pogledu sadržaja ustavnih promena, naprednjaci za sada ostaju samo pri Nikolićevoj inicijativi vezanoj za brojčani sastav Parlamenta, pa tako i Babić poručuje: “Što se tiče promene Ustava, SNS je svoje zamerke uputio još pre nekoliko godina, kada smo bili u opoziciji. Mi smo zahteve predali Narodnoj skupštini i oni se odnose na promenu

broja poslanika”. Uz opasku da bi 150, umesto 125 poslanika, kako je to SNS predlagao pre četiri godine, “na pravi način predstavljali Srbiju, a Parlament bio daleko efikasniji i jeftiniji”.

U Socijalističkoj partiji Srbije, sem opšteg stava da su ustavne promene nužni deo procesa evrointegracija, ne izjašnjavaju se konkretnije o modelu ustavne revizije. Prilikom usvajanja vojvođanske ustavne Deklaracije, njihov funkcioner Pavle Budakov ocenio je tek da “nije momenat da se pokreću takva pitanja kada se Vojvodina nalazi u političkoj krizi, jer se stvarni problemi zatrpavaju Deklaracijom koja po sadržaju ne može pozitivno doprineti promeni Ustava Srbije”. Prema porukama funkcionera SPS-a, moglo bi se zaključiti da u ovoj stranci postoji tek načelna opredeljenost za ustavne promene, koje smatraju uslovom evrointegracija, ali bez konkretnih predloga. Tako, na primer, republički poslanik Socijalističke partije Srbije Đorđe Milićević ocenjuje da je oko Ustava “potreban opšti konsenzus svih relevantnih političkih činilaca na sceni Srbije”. “Mi jesmo spremni za razgovor, ali moramo da imamo jasnu političku platformu, polaznu platformu šta je to što treba da promenimo”, naveo je Milićević, bez objašnjenja ima li i kakvu platformu u tom pogledu njegova stranka.

I demokrate se načelno izjašnjavaju za ustavne promene, ali bez konkretnijih stavova o modelu revizije Ustava. Ipak, sudeći po podršci Deklaraciji usvojenoj u Skupštini APV, ali i po izjavama zvaničnika, potvrđuju spremnost za izmene ustavnih odredaba o položaju Vojvodine, kao i one vezane za usklađivanje sa evropskim propisima.

Savez vojvođanskih Mađara, međutim, smatra da je važeći Ustav moderniji i savremeniji nego prethodni, ali da bi, zbog izvesnih nedostataka, trebalo menjati pojedine delove tog akta, a posebno ističu potrebu preciznijeg određivanje nadležnosti Autonomne Pokrajine Vojvodine, kao i odredbe o ljudskim i manjinskim pravima. SVM smatra i da ustavnim reformama treba da prethodi stručna rasprava, uz ocenu da je važnije da se u tom procesu obezbede određene suštinske promene, nego način njegove promene.

Liga socijaldemokrata Vojvodine je u tom pogledu decidno opredeljena za celovite ustavne promene, a to smatraju nužnim zbog toga što je aktuelni Ustav donet bez javne rasprave i što “sadrži niz nepravilnosti”. Kao razlog navode i “nedostatak legitimacijskog kapaciteta postojećeg Ustava, brojne kontradiktorne i nedorečene odredbe”, a ocenjuju i da je “pravni i ekonomski poredak potpuno izašao iz okvira normi postojećeg Ustava”.

Slične razloge navodi i vanparlamentarna Liberalno-demokratska partija, koja se takođe zalaže za promenu Ustava u celini, a kako bi se “pribavio potrebni demokratski legitimitet”. Insistiraju na širokoj javnoj raspravi i konsenzusu o temeljnim vrednostima, te koherentnom ustavnom aktu, uz opasku da aktuelni sadrži unutrašnje kontradiktornosti koje omogućavaju različita tumačenja ustavnih normi.

Vanparlamentarna regionalna stranka Vojvođanska partija zalaže se za celovite ustavne reforme i transparentnu javnu raspravu, posebno o pitanjima osnovnih demokratskih

vrednosti i opredeljenje na kojima će se novi Ustav temeljiti – “počev od člana 1, koji bi morao da Srbiju definiše kao građansku državu, a ne kao državu srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive”. Takođe, ova stranka od ustavnih promena očekuje redefinisane ustavnog položaja Vojvodine na kvalitativno nov način, jer se zalaže za federalizaciju Srbije u kojoj bi Vojvodina bila jedna (od) federalnih jedinica.

Manje su poznati stavovi ključnih stranaka u pogledu mogućnosti i kapaciteta aktuelnog skupštinskog saziva da iznese proces ustavnih promena, ili pak opcije raspisivanja izbora za ustavotvornu skupštinu.

Iako su prethodni čelnici DS, nakon usvajanja Ustava 2006. godine, tvrdili da je jedna od pozitivnih novina novog najvišeg pravnog akta ta što je njime pojednostavljena procedura ustavne revizije, istina je da to ipak ne bi bio nimalo lak poduhvat. Naime, važeći Ustav u članu 203. st. 3. za promenu Ustava propisuje dvotrećinsku podršku ukupnog broja narodnih poslanika, a u određenim pitanjima predviđeno je i raspisivanje referendum (preambula, ljudska prava, vanredno stanje, osnovna načela...) na kojem je potrebna većinska podrška izašlih građana. Predlog za promenu Ustava može podneti najmanje jedna trećina od ukupnog broja narodnih poslanika, predsednik Republike, Vlada i najmanje 150.000 birača.

Sem ocene funkcionerke SPS-a Slavice Đukić Dejanović, koja je u izbornoj kampanji 2012. godine izjavila da bi upravo taj skupštinski saziv trebalo da iznese proces ustavnih promena, socijalisti se više nisu tako decidno izjašnjivali o ovom pitanju. O toj temi ne izjašnjavaju se ni naprednjaci, a ni demokrate.

Niti jedna stranka, čini se, ne smatra izvesnim da bi aktuelni skupštinski saziv mogao da iznese ustavne promene. Naime, većina političkih aktera ne izjašnjava se o tom pitanju, dok su se iz SNS, stranke koja ima apsolutnu većinu poslaničkih mandata, dosad mogle čuti samo najave da bi ustavne promene trebalo da se dogode na kraju procesa evrointegracija, koji će se, kako smatraju, desiti 2018. ili 2020. godine. Iz toga sledi da u toj stranci računaju da bi ustavnu reviziju trebalo prepustiti narednom skupštinskom sazivu, jer aktuelnom redovni mandat ističe 2018.

LSV smatra da je ustavotvorna skupština najbolji put za promenu Ustava. U ovoj stranci ukazuju da u tom pogledu ipak ne postoji konsenzus na političkoj sceni, ali da bi to takođe trebalo da bude tema za ozbiljnu javnu raspravu.

SVM se, međutim, zalaže za ustavni kontinuitet, koji podrazumeva i poštovanje propisane procedure za reviziju Ustava. “Pozitivnopravni sistem Republike Srbije ne poznaje institut ustavotvorne skupštine. U tom smislu, ne možemo podržati raspisivanje izbora za ustavotvornu skupštinu”, navodi ova stranka.

Vojvođanska partija smatra da ne bi bilo dobro prepustiti usvajanja novog ustava Srbije aktuelnom skupštinskom sazivu, koji je, kako ocenjuju “izabran na osnovu

marketinško-političkih kampanja”. Još jedan razlog zbog kojeg aktuelni saziv, prema njima, nema legitimitet za ustavne promene je i taj što se partije koje ga čine tokom predizborne kampanje nise bavile ustavnim pitanjem. Zbog toga kao jedini put do novog ustava vide u raspisivanju izbora za ustavotvornu skupštinu, a tokom kojeg bi stranke morale da daju jasne odgovore o rešenjima koja podržavaju.

I prema oceni LDP-a, aktuelni saziv Parlamenta ne može izvesti temeljnu ustavnu reformu, jer ona mora da uključi široki krug aktera.

Stavovi stranaka razlikuju se u pogledu razloga za ustavnu reviziju. Ipak, gotovo sve stranke kao ključni motiv ističu proces evropskih integracija, dok su njihovi stavovi podeljeni po pitanju razloga koji se tiču unutrašnje konsolidacije društva i problema u realizaciji postojećih ustavnih normi.

Važeći Ustav Srbije, naime, ne dozvoljava prenos suverenosti na međunarodne organizacije, odnosno na Evropsku uniju. Tako je propisano i da međunarodni ugovori ne smeju biti u suprotnosti sa Ustavom, što dovodi u pitanje procese evrointegracija. Zbog toga pristupanje Evropskoj uniji zahteva adekvatne promene Ustava, odnosno unošenje takozvane “evropske klauzule”, kojom bi se omogućio prenos dela suverenih prava na EU, ili primat zakonodavstva Unije nad domaćim.

SNS-u i SPS-u je osnovni motiv za ustavne promene proces evropskih integracija. Iako su naprednjaci pre četiri godine podneli ustavnu inicijativu vezanu za sastav Parlamenta, ipak nisu pokazali interes da se to pitanje stavi na dnevni red, a nakon preuzimanja vlasti, ustavne promene pominju isključivo kao uslov koji treba ispuniti na evropskom putu.

DS takođe smatra da je promena Ustava nužna u procesu pridruživanja Uniji, ali navode i druge razloge, među kojima najčešće procese decentralizacije i regionalizacije, te status Vojvodine.

Za LSV evropske integracije nisu ključni motiv ustavnih promena, već ih smatraju nužnim radi definisanja okvira za, kako navode, brojne “važne promene na koje se predugo čeka”, a među kojima ističu regulisanje položaja AP Vojvodine, ali i pitanja preambule, statusa Kosova, određenja karaktera države, decentralizacije i regionalizacije, pa i pitanja primata međunarodnog prava nad domaćim zakonodavstvom. Zato u ovoj stranci smatraju da će proces evropskih integracija biti samo neposredan povod za promenu Ustava RS.

Za LDP revizija je potrebna prvenstveno zbog unutrašnje konsolidacije društva, koje, po njima, mora biti izgrađeno na čvrstim građanskim vrednostima, a “u koje će biti integrisani i međunarodni standardi ljudskih prava i sloboda”.

Izmena Ustava je nužna i zbog procesa evropskih integracija i zbog unutrašnje konsolidacije društva jer postojeći Ustav ne pruža adekvatne okvire za rešavanje

problema u našem društvu, ocenjuje SVM. Iz ove stranke predlažu i da bi novim rešenjima drugačije i preciznije trebalo urediti pitanje nadležnosti Autonomne Pokrajine Vojvodine, oblast ljudskih i manjinskih prava, pravosuđe, odnos unutrašnjeg i međunarodnog prava, definiciju Srbije (država svih građana ili nacionalna država) i nekonzistentnosti.

Prema oceni VP, evrointegracije su samo formalni razlog ustavnih promena, ali zadovoljenje samo tog kriterijuma, kako smatraju, donelo bi tek “površno kozmetičko i formalno retuširanje postojećeg Ustava”. Umesto takve “dogradnje”, ova stranka insistira na sasvim novom ustavnom okviru kojim će se “postaviti bazična politička, ekonomska i socijalna pitanja, o kojima građani Srbije zapravo nisu ni imali do sada prilike da razmišljaju, a kamoli da se o njima izjasne”.

Jedno od najčešće pominjanih ustavnih pitanja u javnosti jeste preambula, o čemu su se politički akteri izjašnjavali uglavnom populistički i u skladu sa dnevno-političkim potrebama. No, na pitanje da li ustavne promene uključuju i izmenu preambule aktuelnog Ustava, odnosno na koji način bi novim aktom trebalo rešiti pitanje statusa Kosova – odgovori su ipak prilično neodređeni.

U mišljenju Venecijanske komisije istaknuto je da pažljivo čitanje Ustava ukazuje da je suštinska autonomija Kosova i Metohije delegirana na zakonodavca u svakom aspektu, te da suštinska autonomija u svemu zavisi od volje Narodne skupštine. Suprotno tome, u našoj javnosti ističe se da je preambulom Srbija sačuvala Kosovo. U delu javnosti, s druge strane, bilo je primedaba i zbog toga što je u preambuli izostavljena AP Vojvodina, kojoj Ustavom nije dodeljen status “suštinske autnomije”.

U Programu SPS-a posebno poglavlje posvećeno je Kosovu i Metohiji, i ono se tretira kao “otvoreno i najvažnije nacionalno pitanje Srbije”. Za SPS Kosovo je sastavni deo srpskog identiteta i državnosti, te nerazdvojni deo Srbije, i, kako navode, neće priznati bilo koji akt koji je suprotan Rezoluciji Saveta bezbednosti OUN br. 1244, ali su privrženi “traženju rešenja mirnim putem i političkim sredstvima u interesu svih na osnovu međunarodnog prava, uz učešće OUN, međunarodnih organizacija i svih relevantnih subjekata u međunarodnoj zajednici, posebno EU”. Zalažu se za rešenje “koje će i Srbima i Albancima na Kosovu i Metohiji omogućiti suštinsku autonomiju, i kojim će Srbija sačuvati teritorijalni integritet”. Iako se o pitanju preambule SPS nije konkretno izjašnjavao, u tom pogledu indikativna je nedavna izjava lidera socijalista Ivice Dačića koji je na pitanje da li je tačno da Berlin traži promenu našeg Ustava i brisanje preambule o Kosovu, a čime se implicira priznavanje nezavisnosti Kosova, odgovorio: “Niko Srbiju ne uslovljava da menja najveći državni akt odmah nakon otvaranja poglavlja 35. Naime, da bi se utvrdilo poglavlje 35, treba najpre da dođe do pune implementacije onoga što je dogovoreno u Briselu”.³

³ *Danas*, 13. 12. 2014.

Zanimljivo je na ovom mestu podsetiti da je Dačić, koji je inače bio među glasnijim zagovornicima postojeće ustavne preambule 2006. godine, u martu 2013. ocenio i da se “lagalo da je Kosovo naše, pa je to čak i ozvaničeno i Ustavom”. “Danas, taj isti Ustav ni najmanje ne pomaže. Predsednik Srbije ne može na Kosovo. Ni predsednik Vlade. Ni ministri. Ni policija. Ni vojska.”⁴

U programskoj platformi naprednjaka, Bela knjiga “Programom do promena” ističe se da SNS neće priznati nezavisnost Kosova, te neće prihvatiti “nijedno rešenje koje gazi dostojanstvo građana Srbije i ne uzima u obzir minimum nacionalnih interesa države Srbije i srpskog naroda”. “Neprihvatljiv je svaki dogovor koji negira činjenicu da je Kosovo i Metohija srpsko, bar isto onoliko koliko i albansko”, stoji u tom dokumentu. SNS, međutim, navodi i da je “uz dobru volju, međunarodno posredovanje i, verovatno veoma neprijatne obostrane ustupke, moguće doći do održivog rešenja prihvatljivog za obe strane”. Zvaničnici ove stranke nisu se javno izjašnjavali o promeni preambule važećeg Ustava, ali u svom programu ukazuju na “neophodnost otpočinjanja pregovora o statusu južne srpske pokrajine, svesni činjenice da je trajno i održivo rešenje moguće postići samo uz bolne ustupke obe strane”, a uz prethodno postizanje “konsenzusa svih najvažnijih političkih činilaca u državi o tome šta je ono što predstavlja minimum državnih i nacionalnih interesa”. Nije jasno u kojoj meri se ova programska opredeljenja podudaraju sa aktuelnim inicijativama predsednika Srbije i nekadašnjeg lidera SNS za rešenje kosovskog pitanja, s obzirom na to da sem objave ove namere šefa države, javnosti u Srbiji nisu predočene ama baš nikakve naznake “novog plana za Kosovo”.

Posle odlasku u opoziciju, Demokratska stranka gotovo da se ne izjašnjava o problematici kosovskog pitanja, ukoliko se u to ne računaju komentari u pogledu dinamike briselskih pregovora. U tom kontekstu, nije jasno deklarisan ni stav demokrata u pogledu sudbine ustavne preambule, niti bi se takav stav mogao nazreti iz aktuelnog programskog Plana DS za Srbiju.

Liga socijaldemokrata Vojvodine smatra da mora doći i do promene preambule, te da bi novi ustav morao da uzme u obzir “sve što je u međuvremenu postignuto u procesu dijaloga i akte koji su u tom pogledu doneti”. I LDP ocenjuje da ustavne promene moraju da uključe i promenu preambule.

Prema oceni SVM, preambula je tek uvodni i svečani deo Ustava čiji značaj ne bi trebalo preuveličavati, te navode da se u pravnoj nauci čak postavlja i pitanje da li preambula uopšte ima pravni značaj. A u pogledu rešavanja kosovskog pitanja, SVM, čini se, prvi put iznosi drugačiji stav u odnosu na dosadašnje ocene koje su se bazirale na sagledavanju realnosti: “Imajući u vidu da je naš prvenstveni zadatak zastupanje interesa vojvodanskih Mađara, odlučivanje o ovom pitanju prepustili bismo strankama većinskog naroda”.

4 *NIN*, 7. 3. 2013.

Za VP se podrazumeva da preambula novog ustava treba da bude drugačija, odnosno da sadrži osnovne vrednosti i polazišta na kojima se Ustav temelji. Status Kosova, prema njihovom mišljenju, ne može se rešiti Ustavom Srbije – “jer Kosovo odavno nije unutrašnje pitanje Republike Srbije, već predmet internacionalnog i internacionalizovanog procesa, koji – realno gledano – nije završen”. Ipak, sugerišu da građani Srbije treba da dobiju pravo da glasaju o odnosu prema Kosovu, kao i o granicama svoje države.

O temi teritorijalne organizacije vlasti, odnosno razgraničenju nadležnosti centralnog i nižih nivoa vlasti, naši politički akteri rado pričaju, ali samo u izbornim kampanjama. Aktuelni stranački stavovi ipak potvrđuju podele koje na političkoj sceni postoje već dve i po decenije, a na kojoj se ovo pitanje lomi između onih koji decentralizaciju razumeju kao proces demokratizacije društva i onih koji u tome vide opasnost po integritet i suverenitet države.

Politička praksa potvrđuje, međutim, da su i “najdosledniji” zagovornici decentralizacije padali na ispitu kada bi preuzeli poluge vlasti. Brojni si primeri raskoraka stranačkih programa, sa jedne, i izbornih poruka i njihovih dela po tom pitanju, sa druge strane. Možda je najslikovitiji primer te nedoslednosti proces vraćanja imovine lokalnim samoupravama, koji još uvek nije okončan, a političkim akterima trebalo je bezmalo 12 godina da usvoje zakon kojim bi se ispravila ova nepravda prema gradovima i opštinama. Ili pak slučaj “vojvođanski statut”, koji je zapravo potvrdio apsolutnu nesklonost političkih stranaka idejama subsidiarnosti i vertikalne podele vlasti, a koje su inače standardi evropske demokratije kojoj i naši političari navodno teže.

Važeći ustavni propisi u tom pogledu prilično su kontradiktorni, pa tako Ustav kaže da je državna vlast ograničena pravom građana na pokrajinsku autonomiju i lokalnu samoupravu, ali iz drugih odredaba proizilazi da se ta prava mogu ograničiti zakonom. Ova primedba iznosi se i u nalazu stručnog tela Saveta Evrope Evropske komisije za demokratiju posredstvom prava – Venecijanske komisije, gde se ukazuje na ograničavanje autonomije pokrajina zakonom u skoro svakom članu VII dela Ustava, zbog čega se ocenjuje da je “razočaravajuće da sadržaj ovog prava nije konkretno definisan u Ustavu, već je gotovo u celini prepušteno zakonodavcu da odredi obim ovih prava”.

Kad je reč o vertikalnoj podeli vlasti, čini se da su najtajnovitiji stavovi naprednjaka, jer pitanje decentralizacije vlasti nije među top-temama na repertoaru SNS, dok su njihovi programski stavovi u tom pogledu prilično uopšteni i neodređeni. Kao jedan od imperativa u programskom dokumentu SNS, navodi se i “ravnomeran razvoj svih krajeva države, kako bi se svim građanima obezbedile jednake šanse za uspeh i napredak u svakom delu Srbije”. Uz to se ocenjuje da se migracioni pritisak na relaciji regionalni centri – glavni centri (poput Beograda, Novog Sada), zbog osećaja nezadovoljstva i besperspektivnosti, može rešiti definisanim nacionalnim interesima,

“uz jasnu politiku ravnomernog regionalnog razvoja, a kroz posebnu pomoć onim lokalnim samoupravama koje imaju jasne, ostvarive i realne planove razvoja”. Sudeći po ovoj i narednoj oceni da će “država lokalnim samoupravama usmeravati potrebne investicije i subvencije na osnovu njihovih komparativnih prednosti” – izgleda da je ovde decentralizacija ustuknula pred državnim ili pak partijskim tutorstvom. Decentralizacija se, doduše, pominje u jednoj rečenici u kojoj se navodi načelno zalaganje SNS za “decentralizaciju vlasti kroz jačanje lokalnih samouprava i vraćanje izvornih nadležnosti opštinama”.

U Programu SPS-a navodi se da se ta stranka zalaže za tri pravca reforme lokalne uprave: decentralizaciju kroz ustupanje velikog dela državnih nadležnosti i finansijskih sredstava lokalnim samoupravama, dekoncentraciju javnih ovlašćenja i delegiranje i privatizaciju pojedinih javnih službi. “Insistiraćemo na tome da se sistem lokalne samouprave izgradi na: maksimalnom učestvovanju građana u odlučivanju o poslovima lokalne samouprave kroz referendum, narodnu inicijativu, mesne zajednice, zborove građana i slično; napuštanju jednoobraznog modela lokalne samouprave i definisanju različitih tipova jedinica lokalne samouprave – seoske, gradske, metropolske – sa jasnim poslovima u isključivoj nadležnosti i precizno utvrđenom imovinom i izvorima prihoda; punoj primeni načela subsidijarnosti – da određene javne poslove treba da obavljaju oni organi koji su građanima najdostupniji; odnosima između državnih organa i organa jedinica lokalne samouprave koji se moraju zasnivati na samostalnosti, saradnji i nemešanju u isključive nadležnosti, i svodenju nadzora državnih organa nad radom organa lokalne samouprave isključivo na kontrolu ustavnosti i zakonitosti”, navodi se u njihovom Programu. Takođe, socijalisti se opredeljuju i za regionalizaciju koja bi se zasnivala na smanjivanju regionalnih nejednakosti i efikasnijem pružanju javnih usluga. Ali, kako navode, ta ideja mora biti pažljivo osmišljena, u skladu sa realnim ekonomskim potencijalima i potrebama građana, i postepeno, širokim društvenim konsenzusom primenjena, “uz uvek živu svest o našim dobrim i lošim iskustvima, i uz poštovanje teritorijalnog integriteta”.

U stranačkom dokumentu Plan za izlazak Srbije iz krize DS-a, ukazuje se na to da jedinice lokalne samouprave nemaju dovoljno nadležnosti i sredstava za rešavanje problema građana. Demokrate, međutim, smatraju da je moguće obezbediti njihovu fiskalnu nezavisnost zakonskim izmenama, te izmenom poreskih propisa. “Naš cilj je decentralizacija jačanjem jedinica lokalne samouprave kroz prenošenje novih nadležnosti i stvaranje materijalnih i organizacionih pretpostavki za efikasnije rešavanje problema građana na lokalnom nivou”, stoji u dokumentu. Demokrate se takođe zalažu za uvođenje višestepene lokalne samouprave koja podrazumeva različitu kategorizaciju gradova i opština, sa različitim mogućim nadležnostima. Takođe, DS smatra da je neophodna i izmena izbornog sistema na lokalnom nivou koja bi obezbedila neposrednu vezu građana i njihovih predstavnika, a što podrazumeva direktan izbor gradonačelnika i mešoviti izborni sistem za izbor odbornika. Iako su čelnici DS u javnosti iznosili i ideju o potrebi regionalizacije Srbije, to pitanje se u ovom dokumentu ne obrađuje. AP Vojvodina pominje se samo u kontekstu potrebe donošenja zakona

o finansiranju nadležnosti “kojim će se obezbediti njeni izvorni prihodi i primena Ustava, zakona i Statuta”.

SVM se zalaže za uvođenje srednjeg nivoa vlasti na celoj teritoriji Srbije. Ta stranka, kako se navodi, nema ništa protiv toga da se formiraju i nove autonomne pokrajine, ali uz očuvanje i proširenje izvornih nadležnosti AP Vojvodine. “Eventualne nove autonomne pokrajine ili regioni ne mogu imati iste nadležnosti kao Vojvodina, čija je autonomnost istorijski utemeljena i decenijama građena”, smatra SVM.

LSV ističe da pitanje teritorijalne organizacije vlasti mora slediti načelo vladavine prava, odnosno principe vertikalne podele vlasti i subsidijarnosti. “Što znači da bi na nivou Republike u nadležnosti bilo pitanja od interesa za celu teritoriju Republike (države), dok bi sva ostala pitanja bila u nadležnosti nižih organa – pokrajinskih i lokalnih”, smatraju u ovoj stranci.

Prema oceni LDP, decentralizacija mora biti suštinska kroz ustavom garantovane izvorne nadležnosti lokalnih zajednica i autonomnih pokrajina, te fiskalnu decentralizaciju. Navode i da regionalne vlasti moraju biti uključene u odlučivanje na centralnom nivou o pitanjima od interesa za region.

Vojvođanska partija se zalaže za punu decentralizaciju vlasti i asimetričnu regionalizaciju države, dok Vojvodina “ima legalno i legitimno istorijsko pravo da očuva svoju zasebnost i u okvirima sadašnje Republike Srbije”. Srbija, prema VP, treba da bude definisana kao federalna država sa tri ili četiri nivoa vlasti: Federacija, Republike (sa autonomnim i/ili regionalnim oblastima, u okviru Ustavom definisanih Republika) i lokalne samouprave.

Stavovi stranaka o položaja AP Vojvodine u novom ustavu prilično su sukobljeni, ali istovremeno i nedorečeni, a može se uočiti i da su se viđenja kod mnogih stranaka o ovom pitanju menjala.

Upravo na te promene stranačkih stavova o AP Vojvodini ukazuje i profesor dr Jovan Komšić u analizi⁵ odnosa političkih stranaka prema pitanju decentralizacije i regionalizacije kroz njihove stranačke programe. Komšić ocenjuje da komparativna analiza ukazuje na evoluciju stanovišta DS u odnosu prema pitanju autonomije Vojvodine: od krajnje restriktivnih stavova, po kojima je APV viđena kao deo lokalne samouprave, do zagovaranja vojvođanske “autonomne zajednice nakon usvajanja Deklaracije Vojvodine, koja će “imati zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast u oblastima u kojima se ostvaruje autonomija u okviru Republike Srbije”. U programu DS iz 2001. godine, ovo pitanje se uređuje drugačije: “Pokrajina Vojvodina treba da uživa istinsku autonomiju

⁵ Prof. dr Jovan Komšić, *Decentralizacija i regionalizacija u programima relevantnih političkih partija Srbije*, Departman za evropsku ekonomiju i biznis, Novi Sad, Ekonomski fakultet, Subotica

i da obavlja sve poslove koji nisu u suprotnosti sa moderno definisanom demokratskom državom”. U nacrtu Ustava Srbije te stranke iz maja 2003. godine – autonomne pokrajine zasnovane su na Ustavu, sa osnovnim zakonom, kao najvišim aktom, izvornim zakonodavnim nadležnostima, skupštinom, vladom i autonomnim organima uprave, kao i sa garantovanim izvorima finansijske autonomije. U anketi stranačkih preferencija Nezavisnog društva novinara Vojvodine, objavljenoj početkom prošle godine, DS je ocenio da najveći problem u svakodnevnom funkcionisanju pokrajine nisu postojeće ustavne norme nego to što se one ne poštuju. “Nadležnosti koje su Ustavom definisane očigledno nisu dovoljno jasno određene, što pruža mogućnost za različito tumačenje, pa, samim tim, i kršenje i nepoštovanje tih odredaba, a Ustavom nije jasno rešeno ni pitanje finansiranja Vojvodine”, naveo je tad DS.

Srpska radikalna stranka, iz koje je iznikao SNS, nije menjala svoj program usvojen na Četvrtom otadžbinskom kongresu, 18. maja 1996. godine, u kojem se kategorički zalaže za “unitarnu državu republikanskog oblika vladavine”, te za ukidanje autonomije Vojvodine i Kosova i Metohije. SNS se, međutim, ne izjašnjava o ovom pitanju, niti je stavove ove partije moguće prepoznati u njihovom programskom dokumentu, u kojem se ova tema pominje indirektno jedino kroz ocenu da postoji potreba ravnomernijeg regionalnog razvoja. Podsetimo da je u ranijim analizama NDNV o političkim stavovima o pitanju vojvođanske autonomije SNS izneo stanovnište da je “Ustavom utvrđena mera autonomije prihvatljiva za ovu stranku”.

U Programu usvojenom na stranačkoj Skupštini 17. juna 1995. godine, SVM insistira na platformi autonomije, sačinjenoj od tri konstitutivna činioca: prava na unutrašnje samoopredeljenje i principa bezbednosti; stvaranja autonomije vojvođanskih Mađara i podržavanja vraćanja stvarne autonomije Vojvodini. Predviđena je i Mađarska regionalna samouprava. Nju bi, prema ideji SVM, trebalo formirati u onim opštinama u Vojvodini “u kojima mađarsko stanovništvo čini većinu, kao i naseljenim mestima koja se graniče sa tim opštinama”. Ovaj dokument predviđa i visoki stepen autonomije Vojvodine. Međutim, Savez vojvođanskih Mađara na ovo pitanje u aktuelnom upitniku NDNV odgovorio je prilično uopšteno. Ta stranka zalaže se za “proširenje nadležnosti AP Vojvodine i to na taj način da u Ustavu bude navedeno što više izvornih nadležnosti, a ne poverenih”. Prenete nadležnosti, navodi dalje SVM, zavise od dobre volje vladajuće većine koja u svakom trenutku može da liši AP Vojvodinu svojih poverenih nadležnosti. Skloniji su da se to pitanje reši u samom tekstu Ustava, jer, kako ukazuju, “pravni sistem Republike Srbije ne poznaje ustavne zakone, osim Ustavnog zakona za sprovođenje Ustava Republike Srbije”. U odgovoru na slično pitanje u prošlogodišnjoj anketi NDNV, SVM se odredio za uspostavljanje zakonodavne, izvršne i sudske vlasti u oblastima i pitanjima od naročitog značaja za Pokrajinu, “uz adekvatna finansijska sredstva i budžetsku samostalnost koja bi se postigla ubiranjem izvornih prihoda”.

Liga socijaldemokrata Vojvodine 1999. godine napušta dotadašnju ideju autonomije Vojvodine u okviru unitarne Srbije i opredeljuje se za republiku Vojvodinu, kao zasebnu jedinicu u novoj saveznoj državi. Međutim, 2005. LSV se opredeljuje za “au-

tonomnu, građansku i evropsku Vojvodinu”, uz objašnjenje da ovim ne odstupa od suštine dokumenta Republika Vojvodina, odnosno da i dalje insistira na zakonodavnoj, izvršnoj i sudskoj vlasti APV, kao i pravu na imovinu i izvorne prihode, te donošenje konstitutivnog akta. U odgovoru na aktuelni upitnik NDNV, Liga socijaldemokrata Vojvodine potvrđuje programsko stanovište po kojem rešenje vojvodanskog pitanja vidi u ustanovljavanju zakonodavne, sudske i izvršne vlasti APV, te prava na imovinu i izvorne prihode – garantovane Ustavom. Takođe, skloni su i ideji da se ova tematika reguliše posebnim ustavnim zakonom.

I LDP potvrđuje svoja dosadašnja stanovišta da položaj Vojvodine mora da se menja i u pogledu prava i nadležnosti AP Vojvodine. Svoje viđenje Vojvodine definišu kao “suštinski uređenu autonomiju koja prvenstveno podrazumeva fiskalnu decentralizaciju sa sopstvenom imovinom i prihodima, ali i sa zakonodavnom, sudskom i izvršnom vlašću”.

Vojvođanska partija smatra, međutim, da je “autonomija potrošena kategorija kada je u pitanju ustavni položaj Vojvodine”, te da nema kapacitet da uspostavi ravnopravne odnose između Srbije i Vojvodine i da bi “predstavljala veći kamen spoticanja između dva nivoa vlasti, koji je po pravilu uvek na štetu građana Vojvodine”. Vojvodina, kako se zalaže ta stranka, mora biti “republika u okviru neke buduće federacije sa Srbijom”.

Socijalisti ostaju pri stavu da autonomne pokrajine u Srbiji ne mogu imati državne atribute. Autonomne pokrajine, stoji u njihovom Programu, predstavljaju oblik teritorijalne autonomije, utvrđen ustavom, kao izraz specifičnih nacionalnih, istorijskih i kulturnih osobenosti područja na kojima su obrazovane. “Za socijaliste stepen autonomije AP Vojvodine jeste pitanje demokratije i decentralizacije, a ne pitanje autonomaštva”, navodi se u programu ove stranke. Dodaje se i da se SPS zalaže za “jasno razgraničenje ekonomskih argumenata za veći stepen decentralizacije i prenošenje određenih prava i nadležnosti na AP Vojvodinu”, ali i protivi “neopravdanim političkim pritiscima za ustupanje atributa državnosti kako bi se opravdale težnje za kon/federalizacijom Republike Srbije ili zastupala secesija pojedinih delova ili celine teritorije AP Vojvodine od Republike Srbije”. Socijalisti istovremeno smatraju da je neprihvatljiva politika negiranja autonomije Vojvodine, te ocenjuju da status autonomije Vojvodine “treba da odrazi njene istorijske, geografske, demografske i ekonomsko-socijalne specifičnosti i potrebe u cilju poboljšanja uslova za optimalni privredni, socijalni i kulturni razvoj celokupne Republike Srbije i svih njenih građana”.

Kad je reč o promenama koje zagovaraju u pogledu nadležnosti i organizacije zakonodavnog organa (broj poslanika, kontrola izvršne vlasti, izborni sistem, slobodan mandat...) – politički akteri takođe uglavnom nemaju profilisane stavove, izuzev izvesnog konsenzusa koji postoji u pogledu ideje o smanjenju broja narodnih poslanika.

Naprednjaci se opredeljuju u pogledu broja poslanika u Parlamentu, kroz već pominjanu ustavnu inicijativu za njihovo smanjenje na 125, te kasniju korekciju kroz stranačke izjave na 150 mandata, umesto sadašnjih 250. Međutim, kad je reč o drugim pitanjima vezanim za funkcionisanje Parlamenta, njihovi stavovi nisu poznati javnosti. O tim pitanjima nisu se decidno izjašnjavali ni socijalisti, sem generalnih poruka da su spremni da o svim pitanjima razgovaraju u cilju postizanja opšteg konsenzusa.

Nisu se ni demokrate jasnije određivale u pogledu izmene sastava i nadležnosti Parlamenta, ukoliko se ne uzme u obzir da je pitanje smanjenja broja poslanika prvobitno pokrenuo bivši lider DS Boris Tadić i to sa funkcije predsednika Republike, ali je taj predlog ostao u domenu političke poruke. Iz aktuelnih izjava funkcionera DS, ipak se može zaključiti da ni ova stranka nije nesklona ideji za smanjenje broja narodnih poslanika. Tako je nedavno portparolka DS Aleksandra Jerkov za "Novosti" izjavila da će "sigurno doći do promene delova Ustava o izbornom sistemu, direktnom izboru gradonačelnika i predsednika opština, pa i onih koji određuje broj poslanika". Ona je zaključila i da ta tema zahteva ozbiljnu debatu, te da "o njoj mnogo više treba da govore stručnjaci nego političari".

LSV u odgovoru na upitnik NDNV ocenjuje da ova pitanja moraju biti predmet dogovora parlamentarnih stranaka, te regulisana izmenama i dopunama odgovarajućih zakona. Ta stranka inače zagovara proporcionalni izborni sistem, ali sa više izbornih jedinica.

Stav LDP-a se razlikuje jer oni smatraju da "nije toliko bitno smanjiti broj poslanika, koliko imati predstavnike svih građana ali i ojačati autoritet najvišeg predstavničkog organa prema izvršnoj vlasti". To podrazumeva slobodan mandat, jačanje kontrolne funkcije Skupštine, pojašnjavanje parlamentarne procedure koja štiti manjinski glas, kao i redefinisane teritorijalne zastupljenosti. Uz kritiku postojećeg izbornog sistema koji, kako navode, sa Srbijom kao jednom izbornom jedinicom favorizuje centralizam i nejednaku zastupljenost građana – LDP sugeriše i potrebu zaštite izbornog zakonodavstva od čestih promena izbornih pravila uoči održavanja izbora kroz uvođenje novih procedura za usvajanja ovih zakona.

SVM se zalaže za uvođenje slobodnog mandata, te brisanje odredaba iz čl. 102. st. 2 važećeg Ustava. Za ovu stranku broj poslanika nije ključno pitanje, ali jeste obezbeđenje reprezentativnosti Parlamenta s obzirom na heterogenost društva. Favorizuju proporcionalni izborni sistem, a u slučaju njegove promene, insistiraju na garantovanim mestima za pripadnike nacionalnih manjina. Smatraju da su postojeća ustavna rešenja u pogledu kontrole izvršne vlasti prihvatljiva, ali predlažu adekvatnije regulisanje instituta interpelacije kao sredstva kontrole izvršne vlasti, s obzirom na to da je "za podnošenje interpelacije potrebno najmanje 50 poslanika, te je u praksi faktički onemogućeno korišćenje ovog sredstva kontrole rada Vlade ili ministra".

Vojvodanska partija se zalaže za proporcionalni izborni sistem sa cenzusom od 3% na nivou izbornih jedinica, te promenljiv broj poslanika u Skupštini Srbije koji bi se određivao tako da se za svakih započetih 15.000 izašlih birača dodeljuje jedan man-

dat izbornoj jedinici. Na lokalnom nivou predlažu uvođenje dvokružnog većinskog sistema. Takođe, zalažu se i za zagarantovana mesta za stranke nacionalnih zajednica “u saveznim i republičkim parlamentima”. Ova stranka smatra i da na saveznom i republičkom nivou skupštinski mandati treba da pripadaju stranci, a na lokalnom nivou odbornicima koji bi se birali po većinskom sistemu.

Ovde treba ukazati i na to da je prema važećem Ustavu Narodna skupština najviše predstavničko telo i nosilac ustavotvorne i zakonodavne vlasti u Republici Srbiji, te da evropski procesi zahtevaju izvesne korekcije i u ovoj oblasti, pre svega u pogledu primene odredaba međunarodnih sporazuma koje je potvrdila Narodna skupština, a posebno u slučaju sukoba domaćih i međunarodnih propisa. Podsetimo i da je stav Venecijanske komisije bio da politička praksa u Srbiji po kojoj političke stranke mogu nakon izbora same da odrede poslanike nije u skladu sa evropskim standardima. Sporna je, naime, odredba o blanko ostavkama, jer su mandati poslanika stavljeni pod stranačku kontrolu. Skupština je 2011. godine usvojila izmene Zakona o izboru narodnih poslanika kojima je ta praksa suspendovana – ali, iako poslanici sada lično podnose overenu ostavku, trgovine i manipulacije poslaničkim mandatima koje su dominirale političkim životom u poslednje tri godine ipak ima, što upućuje na nužnost daljih ustavnih korekcija.

Većina stranaka smatra da ne bi trebalo menjati položaj republičke Vlade, odnosno uvoditi kancelarski sistem.

Ovu ideju nedavno je indirektno izneo predsednik Srbije Tomislav Nikolić, založivši se za ukidanje direktnih predsedničkih izbora. Međutim, u reakciji na taj njegov predlog nisu se jasno odredili ni predstavnici “njegove” Srpske napredne stranke. Naime, odgovorili su tek političkom floskulom da “o tome nije razgovarano na stranačkim organima” i da će stranka to razmatrati kad pitanje bude na dnevnom redu.

LSV na naše pitanje o uvođenju kancelarskog sistema decidno odgovara: “Ne”. I LDP smatra da kancelarski sistem “ne bi odgovarao demokratiji u Srbiji s obzirom na istorijsku tradiciju autoritarne vlasti”. “Trebalo bi uvesti konstruktivno izglasavanje nepoverenja vlasti, kako bi se izbegla parlamentarna kriza ukoliko nastanu teškoće u izboru nove vlade, jer su vlade koalicione što sledi iz proporcionalnog izbornog sistema”, predlaže LDP.

SVM ocenjuje da kancelarski sistem ima pozitivne strane jer omogućava da se poslovi i obaveze efikasno i brzo izvrše, ali ipak smatra da “zbog osobenosti političkog sistema u Srbiji (postojanje više manjih partija, manjinske stranke, složeni odnosi među strankama i to bez obzira da li su na vlasti ili u opoziciji) nema potrebe za uvođenjem kancelarskog sistema”.

Ni VP ne podržava uvođenje kancelarskog sistema izvršne vlasti, jer on “generiše najnezavisniju moguću poziciju Vlade i njenog mandatara (kancelara) u odnosu na

Parlament”. Tim sistemom, kako ocenjuju, ne bi se rešio problem partijskog uticaja na funkcionisanje vlade, koja, kako dodaju, nikako nema podređen odnosu spram drugih grana vlasti. “Uvođenje kancelarskog sistema pre bi produbilo probleme u političkom životu Srbije, nego što bi išta rešilo”, smatraju u ovoj stranci.

O pitanju da li treba zadržati neposredne izbore predsednika Republike, ili bi šefa države trebalo birati u Parlamentu, a koje je početkom januara postavio i predsednik Srbije – stranke uglavnom nemaju određen stav, izuzev SVM i LDP, koji smatraju da bi novim ustavom trebalo ukinuti neposredne predsedničke izbore.

Sudeći prema reakciji stranačkih funkcionera, naprednjaci nisu baš pokazali veliki interes za predlog bivšeg lidera. Napuštanje direktnog izbora predsednika donelo bi, naime, značajno smanjenje ovlašćenja šefa države i njegovu ulogu svelo bi na protokolarnu, dok bi se znatno uvećala moć premijera.

Ni SPS se nije odredio o ovom pitanju, a jedina ocena koju su izneli povodom Nikolićevog predloga je da je to “legitiman politički stav”.

Uz podsećanje da je Nikolić objavio kako je direktno glasanje za šefa države bilo ustupak tadašnjem lideru demokrata Borisu Tadiću prilikom usvajanja Ustava 2006. godine, moglo bi se zaključiti da se ni demokrate ne slažu sa njegovom idejom. To donekle potvrđuju i reakcije iz DS-a na aktuelnu predsednikovu “inicijativu”, koju je šef poslaničke grupe DS Borislav Stefanović ocenio kao pokušaj “de jure pravljenju kancelarskog sistema” i “zaustavljanja Đaćića, ali i Vučića da naprave predsednički sistem u Srbiji”. “To nastojanje pokazuje koliko je vlast neozbiljna i spremna da sve prilagođava isključivo sebi”, ocenio je Stefanović.

Savez vojvođanskih Mađara u odgovoru na upitnik NDNV-a, koji nam je dostavljen nekoliko meseci pre aktuelnog predloga predsednika Srbije, ocenjuje da bi izbor šefa države trebalo da bude u nadležnosti Parlamenta. Takav stav obrazlažu time što važeći Ustav Srbije predviđa neposrednu proceduru za izbor predsednika a istovremeno njegove nadležnosti svodi na reprezentativne.

Za LSV pitanje da li predsednika Republike birati neposredno ili u Parlamentu zavisi od dogovora svih relevantnih činilaca društva o tome kakvu izvršnu vlast želimo, “odnosno da li želimo da jačamo poziciju predsednika Republike ili, sa druge strane, da je smatramo ceremonijalnom”.

Da šefa države treba birati u Parlamentu, smatra i LDP. “Neposredni izbor predsednika, a posredni izbor predsednika vlade objektivno stvaraju poremećaj u samom vrhu izvršne vlasti i mogu dovesti do čestih kohabitacija kada su iz različitih partija, što usporava reforme i generalno sve društvene procese”, objašnjava svoj stav ova stranka.

Vojvođanska partija, međutim, smatra da bi u novom ustavu trebalo zadržati protokolarne i reprezentativne funkcije predsednika, ali i neposredan način njegovog izbora, “pošto bi u suprotnom, ova više simbolična funkcija izgubila i na težini autortiteta koju sa sobom nose neposredni izbori”. “Na taj način postala bi sasvim nekorisna i nepotrebna, zapravo bi se (obzirom na postojeći nedostatak političke kulture i svesti o važnosti postojanja institucija) pretvorila u još jedan od servisa Vlade Srbije”, navodi VP, uz ocenu da je “najvažnija potencijalna korist koju srpsko društvo od funkcije predsednika može imati jeste javno izražavanje snage ličnog integriteta, uz pristup problemima rasterećen svakodnevnih stranačkih trzavica”.

Kada je reč o predlozima za unapređenje ustavnih odredaba o zaštiti ljudskih i manjinskih prava – uočljive su razlike između političkih aktera u shvatanju prioriteta iz ovog domena.

U odgovoru na naš upitnik, LSV u prvi plan ističe ustavne garancije korišćenja jezika i pisma, uz insistiranje na doslednijem poštovanju i primeni odredaba o zaštiti ljudskih i manjinskih prava koje Ustav već sadrži. Liga posebno apostrofira problem diskriminacije LGBT populacije, time što im se zabranjuje pravo na okupljanje i što država ne može da im garantuje bezbednost.

LDP pak zagovara integrisanje standarda ljudskih prava sadržanih u međunarodnim konvencijama koje je Srbija ratifikovala, te ustavno određenje institucija koje deluju u domenu zaštite ljudskih i manjinskih prava, kao i regulisanje neophodne organizacione i funkcionalne garancije nezavisnosti sudova, “jer su to minimalne pretpostavke da se građanima garantuje sigurnost u zaštiti njihovih prava, koja danas izostaje”. “Položaj sudske vlasti danas je najbolnija tačka zaštite ljudskih i manjinskih prava”, ocenjuje LDP.

SVM ocenjuje da je postojeći Ustav veliki deo odredaba posvetio ovoj oblasti, što ocenjuju pozitivnim. Smatraju, međutim, da bi u novom ustavu trebalo preciznije odrediti nadležnosti nacionalnih saveta nacionalnih manjina, ali i kodifikovati “ljudska prava novije generacije”, što je, kako navode, propušteno prilikom usvajanja važećeg Ustava.

Vojvođanska partija zalaže se za otklanjanje ustavnih i zakonskih nedorečenosti i zastarelih rešenja i uvođenje modernijih, međusobno usaglašenih rešenja u ovom domenu, “a posebno za očuvanje i permanentno unapređenje prava, tradicija, kultura i svih ostalih posebnosti nacionalnih zajednica i manjinskih grupa uz potpuno uvažavanje ljudskih i manjinskih sloboda i prava u društvu jednakih šansi, kao nešto što mora biti među prioritarnim odredbama budućih ustava Srbije i Vojvodine, kao i države u celini”.

U programskom aktu, SNS navodi opšte opredeljenje za poštovanje dostignutih standarda u zaštiti ljudskih prava i sloboda. Između ostalog, navodi se i zalaganje SNS

za “punu afirmaciju svih, domaćim i međunarodnim standardima utvrđenih individualnih i kolektivnih prava nacionalnih manjina”, te za “državu koja će podjednako uvažavati sve svoje građane, i starati se sa podjednakom brigom o nacionalnim i verskim pravima svih”.

U Programu SPS-a ističe se da su socijalisti opredeljeni za doslednu primenu svih ljudskih prava i sloboda formulisanih Poveljom OUN, paktovima o građanskim i političkim i socijalno-ekonomskim pravima OUN i dokumentima iz ove oblasti usvojenim u okviru Saveta Evrope, Evropske unije i OEBS-a. “Svi građani moraju biti jednaki i ravnopravni bez obzira na svoju nacionalnu ili versku pripadnost, pol, rasu, političko uverenje ili seksualnu orijentaciju”, stoji u Programu, čime se ova stranka upisala u prve koje su u partijski dokument uneli i kategoriju seksualne orijentacije među one kojima se garantuje ravnopravnost. “Podstićaćemo stalno unapređivanje sloboda i prava čoveka, u skladu sa najnaprednijim međunarodnim i demokratskim standardima”, navode socijalisti.

Sudeći prema programskim stavovima DS, ova stranka smatra da Srbija ima širok i razrađen pravni okvir kojim se garantuju i štite ljudska prava, ali i da mu nedostaju dodatna poboljšanja i puna implementacija. A prema njihovom uverenju, korekcije su neophodne u oblastima u kojima postoje stereotipi prema određenim grupama “poput Roma, nasilje prema LGBT populaciji, diskriminacija prema mnogim grupama i to ne samo manjinskim, ženama, osobama sa invaliditetom, izbeglicama, starima – što govori da se na ovom polju u Srbiji mnogo mora raditi”.

Podsetimo da je važećim Ustavom Srbije donekle smanjen dostignuti nivo ljudskih prava koji je bio zagarantovan Poveljom o ljudskim i manjinskim pravima Državne Zajednice Srbije i Crne Gore. Ustav tako ne garantuje ni pravo na adekvatno stanovanje, ishranu i vodu kao i čitav niz prava garantovanih Međunarodnim paktom o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima. Rodna ravnopravnost je takođe zapostavljena.

Da li bi ustavnim promenama trebalo omogućiti istopolne brakove u Srbiji? O ovom pitanju stranke se uglavnom ne izjašnjavaju konkretno, ali se iz nekih odgovora indirektno mogu iščitati stavovi pojedinih partija. Decidni su jedino VP i LDP, koji smatraju da bi to pravo trebalo garantovati novim ustavom, te SVM koji se izjasnio da to ne podržava.

SVM je nedvosmisleno odgovorio da – “kao konzervativna stranka desnog centra ne može podržati uvođenje instituta istopolnih brakova u Srbiji”. U obrazloženju SVM-a navodi se, između ostalog, da je ta partija programski opredeljena za “interese i vrednosti nacionalne zajednice vojvođanskih Mađara, kao i za opšte ljudske, civilizacijske, demokratske i građanske vrednosti bez obzira na nacionalnu pripadnost”, kao i za “zapadnu demokratiju i hrišćanski sistem vrednosti”.

Odgovor koje nam je dostavio LDP upućuje na sasvim suprotno stanovište: “Brak je u krajnjoj liniji zajednica regulisana ugovorom. Ugovor je volja stranaka i ljudi imaju pravo da sklapaju ugovore”.

Vojvođanska partija podržava omogućavanje istopolnih brakova, uz ocenu da je “brak privatna relacija građana”, kao i da je “pravo svakog građanina da odabere osobu sa kojom želi da uđe u brak kao zajednicu dve odrasle osobe zasnovanu na dobrovoljnosti”. “Istovremeno smatramo da zakonskim rešenjima treba proširiti modele zajednica dve odrasle osobe i na partnersku zajednicu, odnosno otvoriti javnu raspravu o modelima zajednica koje su danas potrebne našem društvu”, navodi VP.

Odgovor LSV nije određen. U toj stranci, naime, smatraju da je ovo pitanje “jedna od tema za široku i kvalitetnu raspravu u našem društvu, ali u trenutku kada se ne bude postavljalo pitanje kako je moguće da država godinama nije u stanju da spreči fizičko nasilje nad LGBT populacijom”.

Mada ocenjuje da su stereotipi i diskriminacija prema LGBT populaciji veoma rašireni, DS se u programskom aktu ne opredeljuje za promene u odnosu prema instituciji braka, već za “sistemsku i kontinuiranu edukaciju i informisanje o pravima LGBT populacije kao i osmišljeni program u borbi protiv predrasuda”. “Javno slušanje u Parlamentu svakako bi bila korisna inicijativa, kao i hitno donošenje strategije za borbu protiv diskriminacije. DS treba da se založi i za inkriminisanje zločina iz mržnje za šta se zalažu LGBT organizacije”, navodi se u dokumentu DS-a.

Socijalisti ovo pitanje ne razmatraju posebno, izuzev što se u programskom delu o ljudskim pravima zalažu za jedankost građana bez obzira na njihovu seksualnu orijentaciju. SNS se o ovom pitanju do sada nije određivao. No, sudeći po reakcijama predstavnika ove stranke prilikom održavanja poslednje Parade ponosa u Beogradu, moglo bi se zaključiti da nije sklona priznanju istopolnih zajednica.

Važeći Ustav ne pominje seksualnu orijentaciju i bračni status među kategorijama protiv kojih je zabranjena diskriminacija. Osobe koje žive u istopolnim vanbračnim zajednicama diskriminisane su jer, između ostalog, nemaju mogućnost nasleđivanja. Postojeća ustavna odredba o braku nije u skladu ni sa Poveljom o ljudskim i manjinskim pravima koja pravo na zaključenje braka daje “supružnicima”, odnosno ne definiše brak kao zajednicu različitih polova. Pitanje priznanja istopolnih brakova otvorili su i predstavnici gej populacije koji su već u više navrata tražili legalizaciju istopolnih brakova, za šta je takođe neophodna promena Ustava, odnosno njegove odredbe kojom se brak definiše kao zajednica muškarca i žene.

U pogledu pitanja da li bi ustavnim izmenama trebalo precizirati i učvrstiti neke društvene vrednosti kao trajne tekovine i koje su te vrednosti – stranke su uglavnom podeljene u odnosu prema temi definisanja države kao građanske ili nacionalne.

Važeći Ustav, naime, definiše Srbiju kao državu srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive, čime se i po mišljenju Venecijanske komisije potencira stvaranje nacionalne države u kojoj se pravi razlika između građana prema njihovom nacionalnom poreklu. Prethodni Ustav iz 1990. godine Srbiju je definisao kao državu svih građana koji u njoj žive.

SPS u svom Programu podseća upravo na tu činjenicu, pripisujući to zaslugama ove partije. Insistiraju na doslednosti toj ideji i smatraju da ona i ubuduće treba da bude “osnov političke organizacije države Srbije”. “Mi želimo da izgradimo građansku državu koja će biti pravična i jaka da zaštiti život, slobodu i imovinu svakoga pojedinačno i svih nas zajedno. I u Srbiji organizovanoj na građanskom principu, srpski narod ima državu u kojoj će sva svojstva identiteta – jezik, kultura, tradicija i vera – biti neupitni”, objašnjava SPS. Socijalisti zagovaraju i izgradnju “demokratskog socijalizma”. “Trajno smo opredeljeni da našim aktivnostima odnose u društvu približimo normama koje su utemeljene u tradicijama evropske demokratije usmerene na jednaku slobodu solidarnih građana”, stoji u njihovom Programu.

I LSV se zalaže za građanski koncept države, te za apostrofiranje slobode svakog pojedinca i pojedinke kao neprikosnovene tekovine, kao i druga univerzalna ljudska prava. Liga insistira i na naglašavanju sekularnosti države, odnosno odvojenost države i crkve. “U Ustavu ne piše, a trebalo bi, da niko nema pravo da potpiše kapitulaciju”, sugeriše LSV.

Za SVM ovo pitanje nije od ključnog značaja, jer smatraju da je reč o ideološko-političkim i deklarativno-programskim delovima, koje je, po njihovom mišljenju, opravdano uneti u ustav samo ukoliko postoji najširi društveni konsenzus oko toga.

LDP, pak, smatra da bi među ključnim vrednostima morala da se nađu rešenja i instrumenti koji osiguravaju “garancije vladavine prava, oličenoj u podeli vlasti, nezavisnom sudstvu, ustanovljavanju jasnih, unapred propisanih procedura za rešavanje ustavnih sporova u okvirima prava i pravnim instrumentima, slobodan mandat poslanika koji jasno iskazuju otklon od partijske države”. Takođe, ističu i da bi ustavom trebalo jasnije i opširnije potvrditi privredne slobode pojedinaca koje država ne sme sužavati.

Prema predlogu VP, među osnovnim društvenim vrednostima morali bi da se nađu antifašizam, poštovanje ljudskih i manjinskih prava, ravnopravnost građana bez obzira na naciju, pol, veroispovest, seksualna i politička uverenja; pravo na nepovredivost imovine, pravo na bezbednost i zaštitu; pravo na različitost i pravo na izbor u svim oblastima; obaveza države da štiti individualne slobode, imovinu i život svojih građana; opredeljenje za održivi razvoj i harmoničan odnos čoveka i njegovog prirodnog okruženja; sekularnost države i demokratsko višestranačko uređenje države republikanskog tipa.

PRILOZI

Odgovori Liberalno-demokratske partije

- 1. Da li ustavne promene, koje danas zagovaraju sve relevantne političke stranke u Srbiji, prema vašim ocenama, treba da dovedu do izmena određenih ustvanih normi, ili Ustava u celini? Objasnite zbog čega zagovarate jednu od ove dve opcije.**

S obzirom na način na koji je donet Ustav iz 2006. godine, neophodno je promeniti ga u celini, kako bi se pribavio potreban demokratski legitimitet. Ustav mora biti rezultat istinske demokratske rasprave kako bi se postigao konsenzus o temeljnim vrednostima na kojima ćemo izgraditi našu zemlju. Tekst ustava treba da bude koherentan, a aktuelni Ustav, zbog unutrašnjih kontradiktornosti, otvara široke mogućnosti za različita tumačenja.

- 2. Može li taj proces da iznese aktuelni saziv Parlamenta, ili bi trebalo raspisati izbore za ustavotvornu skupštinu?**

Aktuelni saziv Parlamenta ne može izvesti temeljnu ustavnu reformu, pošto u proces identifikovanja ustavnih vrednosti treba uključiti široki krug aktera, kako ne bismo za nekoliko godina ponovo radili isti posao.

- 3. Kakav je stav vaše stranke u pogledu razloga za ustavnu reviziju: da li je isključivi motiv proces evropskih integracija, ili pak smatrate da je ta revizija neophodna zbog unutrašnje konsolidacije društva i problema u realizaciji postojećih ustavnih normi koje su se u brojnim primerima pokazale nedorečenim ili nesprovodivim?**

Revizija je potrebna u prvom redu zbog unutrašnje konsolidacije društva koje mora biti izgrađeno na čvrstim građanskim vrednostima u koje će biti integrisani i međunarodni standardi ljudskih prava i sloboda. Takođe, Ustav mora predstavljati izraz naših težnji da postanemo deo EU.

- 4. Da li ustavne promene uključuju i izmenu preambule aktuelnog Ustava, odnosno na koji način bi novim aktom trebalo rešiti pitanje statusa Kosova?**

Promene Ustava moraju biti sveobuhvatne, samim tim uključuju i izmenu preambule aktuelnog Ustava.

5. Kako bi trebalo definisati pitanje teritorijalne organizacije vlasti, odnosno razgraničenje nadležnosti centralnog i nižih nivoa vlasti i koliko nivoa vlasti u Srbiji bi trebalo uspostaviti?

Ustavom je neophodno decentralizovati zemlju kako bi država bila bliža građanima. Decentralizacija mora biti suštinska kroz ustavom garantovane izborne nadležnosti lokalnih zajednica i autonomnih pokrajina. Realna decentralizacija podrazumeva i fiskalnu decentralizaciju. Na to nas obavezuju i evropski standardi o statusu regiona unutar država, koji nisu našli mesto u Ustavu iz 2006. godine. Prvenstveno regionalne vlasti moraju biti uključene u odlučivanje na centralnom nivou kada se radi o pitanjima od vitalnog interesa za region.

6. Kako u tom kontekstu vidite položaj AP Vojvodine, da li on treba da se menja i na koji način? Molim vas da konkretno obrazložite svoje stavove u tom pogledu. Mislite li da bi to pitanje trebalo regulisati ustavnim zakonom, s obzirom na brojna politička sporenja koja su dosad pratila realizaciju ustavnih odredaba vezanih za status autonomije?

Položaj Vojvodine mora da se menja i novi ustav treba detaljnije da reguliše prava i nadležnosti AP Vojvodine. Pokazalo se da se zakonima ta prava niti regulišu, niti se obaveze prema APV izvršavaju. Vojvodini treba suštinski uređena autonomija koje prvenstveno podrazumeva fiskalnu decentralizaciju sa sopstvenom imovinom i prihodima, ali i sa zakonodavnom, sudskom i izvršnom vlašću.

7. Koje promene zagovarate u pogledu nadležnosti i organizacije zakonodavnog organa (broj poslanika, kontrola izvršne vlasti, izborni sistem, slobodan mandat...)?

Nije toliko bitno smanjiti broj poslanika, koliko imati predstavnike svih građana i ojačati autoritet najvišeg predstavničkog organa prema izvršnoj vlasti. To podrazumeva slobodan mandat, jačanje kontrolne funkcije Skupštine, pojašnjavanje parlamentarne procedure koja štiti manjinski glas, a potrebno je redefinisati i teritorijalnu zastupljenost. Izborni sistem, sa Srbijom kao jednom izbornom jedinicom, favorizuje centralizam i nejednaku zastupljenost građana. Neophodno je obezbediti zaštitu izbornog zakonodavstva od čestih promena izbornih pravila uoči održavanja izbora kroz nove procedure usvajanja ovih zakona (posebna većina u parlamentu, zabrana promene izbornog zakonodavstva u godini u kojoj se raspisuju izbori, posebna pravila o stupanju na snagu zakona – odlaganje primene novog zakona tek za naredne, a ne za neposredne izbore).

8. Mislite li da bi trebalo menjati položaj republičke Vlade, da li ste za uvođenje kancelarskog sistema?

Kancelarski sistem ne bi odgovarao demokratiji u Srbiji s obzirom na istorijsku tradiciju autoritarne vlasti. Trebalo bi uvesti konstruktivno izglasavanje nepoverenja vlasti, kako bi se izbegla parlamentarna kriza ukoliko nastanu teškoće u izboru nove vlade, jer su vlade koalicione što sledi iz proporcionalnog izbornog sistema

9. Treba li zadržati neposredne izbore predsednika Republike, ili bi šefa države trebalo birati u Parlamentu?

Šefa države treba birati u Parlamentu. Neposredni izbor predsednika, a posredni izbor predsednika Vlade objektivno stvaraju poremećaj u samom vrhu izvršne vlasti i mogu dovesti do čestih kohabitacija kada su iz različitih partija, što usporava reforme i generalno sve društvene procese.

10. Koji su predlozi vaše stranke u pogledu unapređenja ustavnih odredaba o zaštiti ljudskih i manjinskih prava?

Potrebno je integrisanje standarda ljudskih prava sadržanih u međunarodnim konvencijama koje je Srbija ratifikovala. Sve institucije koje deluju u domenu zaštite ljudskih i manjinskih prava treba odrediti Ustavom, kao što su, primera radi, Poverenik za zaštitu podataka o ličnosti i Poverenik za ravnopravnost. Ustavom je potrebno regulisati neophodne organizacione i funkcionalne garancije nezavisnosti sudova, jer su to minimalne pretpostavke da se građanima garantuje sigurnost u zaštiti njihovih prava, koja danas izostaje. Položaj sudske vlasti danas je najboljnija tačka zaštite ljudskih i manjinskih prava. Venecijanska komisija imala je ozbiljne primedbe na ovaj deo Ustava 2006. Pravosuđe predstavlja temelj pravne države i na sudsku vlast se mora obratiti posebna pažnja kao osnovi vladavine prava. Ta pitanja su i predmet pregovora sa Evropskom unijom.

11. Da li bi ustavnim promenama trebalo omogućiti istopolne brakove u Srbiji?

Brak je u krajnjoj liniji zajednica regulisana ugovorom. Ugovor je volja stranaka i ljudi imaju pravo da sklapaju ugovore.

12. Mislite li da bi ustavnim izmenama trebalo precizirati i učvrstiti neke društvene vrednosti kao trajne tekovine i koje su te vrednosti?

Ustavom treba regulisati institucionalna rešenja i instrumente koji osiguravaju garancije vladavine prava, a ona mora biti oličena u podeli vlasti, nezavisnom sudstvu, ustanovljavanju jasnih, unapred propisanih procedura za rešavanje ustavnih sporova u okvirima prava i pravnim instrumentima, slobodne mandate poslanika koji jasno iska-

zuju otklon od partijske države. Takođe smatramo da Ustavom treba jasnije i opširnije potvrditi privredne slobode pojedinaca koje država ne sme sužavati.

Odgovori Lige socijaldemokrata Vojvodine

- 1. Da li ustavne promene, koje danas zagovaraju sve relevantne političke stranke u Srbiji, prema vašim ocenama, treba da dovedu do izmena određenih ustavnih normi, ili Ustava u celini? Objasnite zbog čega zagovarate jednu od ove dve opcije.**

Bilo bi najbolje da se Ustav promeni u celini, odnosno da se ponovo napiše, s obzirom na to da je donesen bez javne rasprave i da sadrži niz nepravilnosti. Dakle, donošenje novog ustava uzrokovano je nedostatkom legitimacijskog kapaciteta postojećeg Ustava, brojnim kontradiktornim i nedorečenim odredbama u Ustavu, kao i činjenicom da je i pravni i ekonomski poredak potpuno izašao iz okvira normi postojećeg Ustava. Pisanjem ispočetka, uz kvalitetnu javnu raspravu, Republika Srbija bi konačno mogla dobiti kvalitetan i trajan Ustav.

- 2. Može li taj proces da iznese aktuelni saziv Parlamenta, ili bi trebalo raspisati izbore za ustavotvornu skupštinu?**

Posmatrano sa stanovišta potrebe za kompleksnim uređenjem odnosa u Srbiji – najbolji put za ustavne promene bio bi raspisivanje izbora za ustavotvornu skupštinu. U nedostatku dogovora da se ustavne promene sprovedu na ovakav način – za početak, bilo bi dobro da se pokrene jedna ozbiljna javna rasprava na ovu temu. Dakle, budući da većina parlamentarnih stranaka u Republici Srbiji zagovara promenu Ustava, iz najrazličitijih razloga, to ne bi trebalo da bude problem.

- 3. Kakav je stav vaše stranke u pogledu razloga za ustavnu reviziju: da li je isključivi motiv proces evropskih integracija, ili pak smatrate da je ta revizija neophodna zbog unutrašnje konsolidacije društva i problema u realizaciji postojećih ustavnih normi koje su se u brojnim primerima pokazale nedorečenim ili nesprovodivim?**

Evropske integracije nisu cilj radi cilja. Najpre, ustavna promena je jedna od nužnosti koja bi postavila okvire za niz važnih promena na koje se predugo čeka, počev od jasnog definisanja položaja AP Vojvodine do niza drugih tema sa kojima država mora napokon da se suoči – preambula, status Kosova, da li je Srbija država svih njenih građanki i građana, ili srpskog naroda i ostalih, pismo, definisanje srednjeg nivoa

vlasti, primat međunarodnog prava nad domaćim zakonodavstvom, pa i same evropske integracije. Proces evropskih integracija može biti (i biće) samo neposredan povod za promenu Ustava RS, ali nikako ne i jedini. Nameće se potreba za jednim celovitim određenjem i definisanja države Srbije, njene organizacije, podele vlasti i njihovog međusobnog odnosa, i to kako u horizontalnom tako i u vertikalnom smislu. Poznato je dalje, da su u proteklom periodu i u ekonomskom i u pravnom sistemu izvršene velike promene koje izlaze iz postojećeg okvira Ustava. Zbog svega toga, smatramo da bi novim ustavom odnosno normama u tom ustavu, Srbija kao država s jedne strane konsolidovala svoj ustavno-pravni poredak, a s druge strane, pokazala da pripada porodici evropskih država.

4. Da li ustavne promene uključuju i izmenu preambule aktuelnog Ustava, odnosno na koji način bi novim aktom trebalo rešiti pitanje statusa Kosova?

Svakako. Što se statusa Kosova tiče, ukazujemo na to da je taj status regulisan nizom akata, pa bi novi ustav morao da uzme u obzir sve do tada postignuto.

5. Kako bi trebalo definisati pitanje teritorijalne organizacije vlasti, odnosno razgraničenje nadležnosti centralnog i nižih nivoa vlasti i koliko nivoa vlasti u Srbiji bi trebalo uspostaviti?

Pitanje teritorijalne organizacije vlasti mora slediti načelo vladavine prava, dakle, princip vertikalne podele vlasti i princip subsidiarnosti. Što znači da bi na nivou Republike u nadležnosti bila pitanja od interesa za celu teritoriju Republike (države), dok bi sva ostala pitanja bila u nadležnosti nižih organa – pokrajinskih i lokalnih. Tako bi se u praksi vlast maksimalno približila građanima.

6. Kako u tom kontekstu vidite položaj AP Vojvodine, da li on treba da se menja i na koji način? Molim vas da konkretno obrazložite svoje stavove u tom pogledu. Mislite li da bi to pitanje trebalo regulisati ustavnim zakonom, s obzirom na brojna politička sporenja koja su dosad pratila realizaciju ustavnih odredaba vezanih za status autonomije?

Status koji proizilazi iz primene načela vladavine prava i to vertikalne podele vlasti. To znači da bi Vojvodina imala zakonodavnu, sudsku i izvršnu vlast, pravo na imovinu i izvorne prihode, i sve to garantovano Ustavom! Mnogi stručnjaci za ustavno pravo, ali u poslednje vreme i sve brojniji politički subjekti, slažu se da bi najbolje rešenje statusa AP Vojvodine bilo pisanje i donošenje ustavnog zakona.

7. Koje promene zagovarate u pogledu nadležnosti i organizacije zakonodavnog organa (broj poslanika, kontrola izvršne vlasti, izborni sistem, slobodan mandat...)?

Sve stavke treba da budu predmet dogovora parlamentarnih stranaka i regulisane izmenama i dopunama zakona koji se na ovo odnose. Što se tiče izbornog sistema, kao i na pokrajinskom nivou, i na republičkom se zalažemo za proporcionalni izborni sistem, ali sa više izbornih jedinica.

8. Mislite li da bi trebalo menjati položaj republičke Vlade, da li ste za uvođenje kancelarskog sistema?

Ne.

9. Treba li zadržati neposredne izbore za predsednika Republike, ili bi šefa države trebalo birati u Parlamentu?

Pitanje da li predsednika Republike birati neposredno ili u Parlamentu, zavisi od dogovora svih relevantnih činilaca društva o tome kakvu izvršnu vlast želimo, odnosno da li želimo da jačamo poziciju predsednika Republike ili, sa druge strane, da je smatramo ceremonijalnom.

10. Koji su predlozi vaše stranke u pogledu unapređenja ustavnih odredaba o zaštiti ljudskih i manjinskih prava?

Pre svega, veoma je bitno Ustavom garantovati mogućnost korišćenja jezika i pisma. Ipak, treba naglasiti da je neophodno najpre poštovanje odredaba o zaštiti ljudskih i manjinskih prava koje Ustav već sadrži, a u praksi se ne primenjuju ili previđaju. Najbolji primer za to je diskriminacija LGBT populacije time što im se zabranjuje pravo na okupljanje i država ne može da im garantuje bezbednost.

11. Da li bi ustavnim promenama trebalo omogućiti istopolne brakove u Srbiji?

To je takođe jedna od tema za široku i kvalitetnu raspravu u našem društvu ali u trenutku kada se ne bude postavljalo pitanje kako je moguće da država godinama nije u stanju da spreči fizičko nasilje nad LGBT populacijom.

12. Mislite da bi ustavnim izmenama trebalo precizirati i učvrstiti neke društvene vrednosti kao trajne tekovine i koje su te vrednosti?

Naravno. Najpre, da je Srbija država svih svojih građanki i građana. Neophodno je apostrofirati slobodu svakog pojedinca i pojedinke kao neprikosnovenu tekovinu, kao i druga univerzalna ljudska prava. Potrebno je dodatno naglasiti sekularnost države, odnosno odvojenost države i crkve. U Ustavu ne piše, a trebalo bi, da niko nema pravo da potpiše kapitulaciju.

Odgovori Saveza vojvođanskih Mađara

- 1. Da li ustavne promene, koje danas zagovaraju sve relevantne političke stranke u Srbiji, prema vašim ocenama, treba da dovedu do izmena određenih ustavnih normi, ili Ustava u celini? Objasnite zbog čega zagovarate jednu od ove dve opcije.**

Ustav Republike Srbije, donet u novembru 2006. godine je moderniji i savremeniji nego prethodni, ali ima ozbiljne nedostatke. Zbog toga se SVM zalaže za izmenu određenih delova Ustava. Te izmene u prvom redu treba da se odnose na preciznije određivanje nadležnosti Autonomne Pokrajine Vojvodine, na ljudska i manjinska prava, kao i na još neke delove Ustava, koje ćemo konkretno navesti i obrazložiti u nastavku ankete. Pitanje da li treba da se donese novi Ustav ili da se promeni važeći je tehničko pitanje. Za nas je bitno da suštinske promene (o čemu će biti više reči) budu implementirane u tekst Ustava. I u prvom i u drugom slučaju smatramo da reviziji Ustava treba da prethodi ozbiljna stručna javna rasprava.

- 2. Može li taj proces da iznese aktuelni saziv Parlamenta, ili bi trebalo raspisati izbore za ustavotvornu skupštinu?**

SVM se zalaže za ustavni kontinuitet. Ustav tačno i precizno određuje postupak revizije Ustava. Pozitivnopravni sistem Republike Srbije ne poznaje institut ustavotvorne skupštine. U tom smislu, ne možemo podržati (a ni ne postoji pravni instrument za to) raspisivanje izbora za ustavotvornu skupštinu, već smo na stanovištu da se treba pridržavati rešenja koja su određena u tekstu važećeg Ustava. Činjenica je da je postupak revizije Ustava složen, ali je Narodna skupština nosilac ustavotvorne vlasti i ima potpunu slobodu u izradi i donošenju ustavnih rešenja.

- 3. Kakav je stav vaše stranke u pogledu razloga za ustavnu reviziju: da li je isključivi motiv proces evropskih integracija, ili pak smatrate da je ta revizija neophodna zbog unutrašnje konsolidacije društva i problema u realizaciji postojećih ustavnih normi koje su se u brojnim primerima pokazale nedorečenim ili nesprovodivim?**

Izmena Ustava je nužna iz oba razloga: kako zbog procesa evropskih integracija, tako i zbog unutrašnje konsolidacije društva. Na putu ka Evropskoj uniji, nužna je promena Ustava. Ustav bi trebalo da preciznije ili na drugi način uredi sledeće oblasti:

- a) Pitanje nadležnosti Autonomne Pokrajine Vojvodine
- b) Pitanje ljudskih i manjinskih prava
- c) Pitanje pravosuđa
- d) Pitanje odnosa unutrašnjeg i međunarodnog prava
- e) Definicija Srbije (država svih građana ili nacionalna država)
- f) Nekonzistentnosti

Već iz gorenavedenih tema, može se zaključiti da, iako je nesporno da će Ustav pretrpeti određene izmene pre učlanjenja Srbije u EU, on se mora menjati prvenstveno zbog toga što ne pruža adekvatne okvire za rešavanje problema u našem društvu.

4. Da li ustavne promene uključuju i izmenu preambule aktuelnog Ustava, odnosno na koji način bi novim aktom trebalo rešiti pitanje statusa Kosova?

Smatramo da ne treba preuveličavati značaj preambule. Imajući u vidu da je to uvodni, svečani deo Ustava, to nije ključno pitanje. U pravnoj nauci neki autori postavljaju i pitanje da li preambula uopšte ima pravni značaj. Što se Kosova tiče, Savez vojvođanskih Mađara je po ubeđenju demokratski opredeljena politička partija, koja služi potpunoj i stvarnoj ravnopravnosti i opstajanju vojvođanskih Mađara na ovim prostorima. Imajući u vidu da je naš prvenstveni zadatak zastupanje interesa vojvođanskih Mađara, odlučivanje o ovom pitanju prepustili bismo strankama većinskog naroda.

5. Kako bi trebalo definisati pitanje teritorijalne organizacije vlasti, odnosno razgraničenje nadležnosti centralnog i nižih nivoa vlasti i koliko nivoa vlasti u Srbiji bi trebalo uspostaviti?

Ustavno regulisana podela nadležnosti između države, autonomnih pokrajina i jedinica lokalne samouprave ostavlja prostora za razna tumačenja i bliže uređivanje propisima manje pravne snage. U tom smislu, trebalo bi konkretnije propisati te odnose. Treba uvesti srednji nivo vlasti na celoj teritoriji Republike Srbije. SVM nema ništa ni protiv toga da u Republici Srbiji bude i novih autonomnih pokrajina, s tim da se moraju očuvati i proširiti izvorne nadležnosti AP Vojvodine. Eventualne nove autonomne pokrajine ili regioni ne mogu imati iste nadležnosti kao Vojvodina, čija autonomnost je istorijski utemeljena i decenijama građena.

6. Kako u tom kontekstu vidite položaj AP Vojvodine, da li on treba da se menja i na koji način? Molim vas da konkretno obrazložite svoje stavove u tom pogledu. Mislite li da bi to pitanje trebalo regulisati ustavnim zakonom, s obzirom na brojna politička sporenja koja su dosad pratila realizaciju ustavnih odredaba vezanih za status autonomije?

SVM se zalaže za proširenje nadležnosti AP Vojvodine i to na taj način da u Ustavu bude navedeno što više izvornih nadležnosti, a ne poverenih. Smatramo da je to veoma važno, jer prenete nadležnosti zavise od dobre volje svagdašnje republičke Vlade i vladajuće većine, što znači da ona u svakom trenutku može da liši AP Vojvodinu svojih poverenih nadležnosti. Pravni sistem Republike Srbije ne poznaje ustavne zakone (osim Ustavnog zakona za sprovođenje Ustava Republike Srbije) zbog čega se zalažemo za što preciznije određivanje nadležnosti AP Vojvodine u samom tekstu Ustava.

7. Koje promene zagovarate u pogledu nadležnosti i organizacije zakonodavnog organa (broj poslanika, kontrola izvršne vlasti, izborni sistem, slobodan mandat...)?

Zalažemo se za uvođenje slobodnog mandata, te smatramo da mogućnost iz čl. 102. st. 2 važećeg Ustava treba da se briše. Smatramo da broj poslanika nije ključno pitanje. Imajući u vidu da je Srbija heterogena država (kako po nacionalnoj, tako i po verskoj pripadnosti, ali i po broju političkih partija), Parlament mora da bude reprezentativan. Izborni sistem nije ustavna kategorija. Smatramo da je upravo zbog napomenute heterogenosti postojeći proporcionalni sistem dobar. Ukoliko će se ipak uvesti većinski sistem, zalažemo se za garantovana mesta za pripadnike nacionalnih manjina u Narodnoj skupštini. Što se tiče kontrole izvršne vlasti, smatramo da su postojeća rešenja iz Ustava generalno prihvatljiva. Napominjemo da je institut interpelacije, kao sredstvo kontrole izvršne vlasti, neadekvatno regulisano. S obzirom na to da je za podnošenje interpelacije potrebno najmanje 50 poslanika, u praksi je faktički onemogućeno korišćenje ovog sredstva kontrole rada Vlade ili ministra.

8. Mislite li da bi trebalo menjati položaj republičke Vlade, da li ste da za uvođenje kancelarskog sistema?

Kancelarski sistem svakako ima svoje pozitivne strane i daje mogućnost da se poslovi i obaveze efikasno i brzo izvrše (prvenstveno zbog specifične pravne veze između kancelara i članova kabineta, odnosno ministara, a i zbog specifičnog statusa i ovlašćenja kancelara). Ipak, SVM smatra da zbog osobenosti političkog sistema u Srbiji (postojanje više manjih partija, manjinske stranke, složeni odnosi među strankama i to bez obzira na to da li su na vlasti ili u opoziciji), nema potrebe za uvođenjem kancelarskog sistema. Zalažemo se za klasičan parlamentarni sistem državne vlasti i zbog toga što smatramo da ne samo predsednik Vlade već i njeni članovi treba da odgovaraju Narodnoj skupštini.

9. Treba li zadržati neposredne izbore predsednika Republike, ili bi šefa države trebalo birati u Parlamentu?

Važeći Ustav Republike Srbije predviđa da se predsednik države bira na neposrednim izborima, tajnim glasanjem. Ustav i Zakon koji reguliše ovo pitanje (Zakon o predsedniku Republike) daju dosta uska ovlašćenja istom, dakle, u tom smislu predsednik ima reprezentativnu funkciju (sa čime se mi slažemo). Imajući u vidu gorenavedeno, SVM smatra da šefa države treba da bira Narodna skupština Republike Srbije, a ne da se isti bira putem neposrednih izbora. Ovo rešenje bi donelo i znatne uštede za državni budžet.

10. Koji su predlozi vaše stranke u pogledu unapređenja ustavnih odredaba o zaštiti ljudskih i manjinskih prava?

Drugi deo važećeg Ustava reguliše ljudska i manjinska prava i slobode. Ova načela su podeljena u tri podgrupe: 1. osnovna načela 2. ljudska prava i slobode 3. prava pripadnika nacionalnih manjina. Skoro jedna trećina Ustava bavi se ovim pravima, što je svakako za pohvalu. Ljudska prava su važan deo Ustava Republike Srbije. Republika Srbija priznaje kolektivna prava nacionalnih manjina čije manifestovanje se ogleda u nacionalnim savetima nacionalnih manjina. Zalažemo se za što preciznije određivanje nadležnosti nacionalnih saveta nacionalnih manjina u samom tekstu Ustava. Smatramo da moderan Ustav treba da kodifikuje i tzv. ljudska prava novije generacije. Iako je trenutno važeći Ustav donet relativno skoro, on ne sadrži tu kategoriju ljudskih prava.

11. Da li bi ustavnim promenama trebalo omogućiti istopolne brakove u Srbiji?

Prema programu Saveza vojvođanskih Mađara iz 2004. godine: "SVM je podjednako opredeljen za interese i vrednosti nacionalne zajednice vojvođanskih Mađara, kao i za opšte ljudske, civilizacijske, demokratske i građanske vrednosti bez obzira na nacionalnu pripadnost". Nadalje: "Naša politička organizacija duboko je opredeljena za zapadnu demokratiju i hrišćanski sistem vrednosti, pa bismo zbog toga našim delovanjem želeli doprineti što skorijem odomaćivanju tih vrednosti u Vojvodini i Srbiji". Naša stranka se zalaže za ostvarivanje i poštovanje svih ljudskih i manjinskih prava predviđenih Ustavom i zakonima, ali kao konzervativna stranka desnog centra ne možemo podržati uvođenje instituta istopolnih brakova u Srbiji.

12. Mislite da bi ustavnim izmenama trebalo precizirati i učvrstiti neke društvene vrednosti kao trajne tekovine i koje su te vrednosti?

Generalno, ustavi nisu samo pravna akta sa najvišom pravnom snagom, nego i ideološko-politički i deklarativno-programski dokumenti. To znači da se mogu uneti i neke društvene vrednosti, ali smatramo da je to opravdano samo ukoliko postoji najširi društveni konsenzus oko toga. Ovo pitanje za nas nije od ključnog značaja.

Odgovori Vojvodanske partije

- 1. Da li ustavne promene, koje danas zagovaraju sve relevantne političke stranke u Srbiji, prema vašim ocenama, treba da dovedu do izmena određenih ustavnih normi, ili Ustava u celini? Objasnite zbog čega zagovarate jednu od ove dve opcije.**

Ustav treba u celini da se menja, tj da se uđe u procese donošenja novog Ustava RS. Taj novi Ustav mora da prođe kroz sve demokratske procedure, a pre svega kroz ozbiljnu javnu raspravu, kako bi se na nivou cele zemlje potpuno transparentno postavila pitanja osnovnih demokratskih vrednosti i opredeljenje na kojima će se novi Ustav temeljiti, počev od prvog člana, koji bi po Vojvodanskoj partiji morao da Srbiju definiše kao građansku državu, a ne kao “državu srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive”. Pored temeljnog preispitivanja postojećeg Ustava i otvaranja javne rasprave o svim njegovim neadekvatnim, nemodernim i neevropskim delovima, Vojvodanska partija očekuje definisanje ustavnog položaja Vojvodine na kvalitativno nov način. Vojvodanska partija želi da, u okviru javne rasprave, prezentuje najširoj javnosti Vojvodine, ali i cele Srbije, svoj stav o novoj organizaciji države Srbije kao federacije, u kojoj bi Vojvodina bila jedna od federalnih jedinica, definisanih Ustavom, što je bitan element našeg Programa, ali i želja mnogih Vojvođana, što verujemo da će naredni izbori i potvrditi.

- 2. Može li taj proces da iznese aktuelni saziv Parlamenta, ili bi trebalo raspisati izbore za ustavotvornu skupštinu?**

Ustav predstavlja temelj svake države i zasniva se na bazičnim pravnim, ekonomskim i društvenim vrednostima i opredeljenjima na kojima se neko društvo zasniva. Zato smo uvereni da nije dobro prepustiti rukovođenje procesima koji treba da dovedu do usvajanja novog, modernog ustava Srbije aktuelnom skupštinskom sazivu, izabranom na osnovu marketinško-političkih kampanja u kojima se poeni kod birača dobijaju putem medija, a ne na osnovu ozbiljno promišljenih i relevantnih strateških opredeljenja. Aktuelni saziv Parlamenta nije se bavio ustavnim pitanjima tokom predizborne kampanje i smatramo da on nema legitimitet da donosi novi Ustav RS, bez obzira na podršku koju su dobili na prethodnim parlamentarnim izborima. Zato verujemo da je veoma važno da se raspišu izbori za ustavotvornu skupštinu, nakon čega bi se paralelno razvile izborna kampanja i javna rasprava, tako da bi političke stranke

morale da daju jasne odgovore u vezi sa osnovnim i specifičnim ustavnim principima i rešenjima koje podržavaju.

3. Kakav je stav vaše stranke u pogledu razloga za ustavnu reviziju: da li je isključivi motiv proces evropskih integracija, ili pak smatrate da je ta revizija neophodna zbog unutrašnje konsolidacije društva i problema u realizaciji postojećih ustavnih normi koje su se u brojnim primerima pokazale nedorečenim ili nesprovodivim?

Formalno posmatrano, neophodna je revizija Ustava zbog njegovog usklađivanja sa različitim zahtevima u procesu evropskih integracija. Vojvođanska partija, međutim, smatra da bi revizija Ustava, samo zbog usklađivanja sa Evropom, bilo površno kozmetičko i formalno retuširanje postojećeg Ustava, koje nam ne bi donelo ništa dobro, jer bi se ponovo stavila pod tepih neka od najznačajnijih pitanja. Upravo zato, Vojvođanska partija se ne zalaže za reviziju i “dogradnju” Ustava, već za donošenje novog ustava Srbije, kome će prethoditi javna rasprava tokom koje će se postaviti bazična politička, ekonomska i socijalna pitanja, o kojima građani Srbije zapravo nisu ni imali do sada prilike da razmišljaju, a kamoli da se o njima izjasne.

4. Da li ustavne promene uključuju i izmenu preambule aktuelnog Ustava, odnosno na koji način bi novim aktom trebalo rešiti pitanje statusa Kosova?

Sadržaj preambule važećeg Ustava Srbije je neadekvatan preambuli kao pravnoj formi, te se podrazumeva da ona ne bi mogla biti sastavni deo novog Ustava. Smatramo da preambula Ustava treba da sadrži ono što svaka preambula podrazumeva – osnovne vrednosti i polazišta na kojima se Ustav temelji. Status Kosova se ne može rešiti Ustavom Srbije, jer Kosovo odavno nije “unutrašnje pitanje Republike Srbije”, već predmet internacionalnog i internacionalizovanog procesa, koji – realno gledano – nije završen. Prema tome, ono što se Ustavom ne rešava, ne treba ni da se nađe u Ustavu. S druge strane, Vojvođanska partija je potpuno uverena da je neodrživo da građani neke zemlje nemaju jasnu svest o njenim granicama, što znači da ćemo se jednoga dana morati izjasniti o trajnom i održivom statusu Kosova. Pravo da glasaju o odnosu Srbije prema Kosovu, kao i o granicama svoje države, imaju svi građani Srbije. Javna rasprava o novom Ustavu je dobra prilika da se otvori i to pitanje.

5. Kako bi trebalo definisati pitanje teritorijalne organizacije vlasti, odnosno razgraničenje nadležnosti centralnog i nižih nivoa vlasti i koliko nivoa vlasti u Srbiji bi trebalo uspostaviti?

Vojvođanska partija se zalaže za punu decentralizaciju vlasti i asimetričnu regionalizaciju države. Paralelno sa tim, smatramo da Vojvodina, koja nije nastala na teritoriji današnje Srbije, već se kao zaseban entitet, odlukom svojih legitimnih predstavnika, priključila Srbiji kao delu buduće složene države ima legalno i legitimno istorijsko

pravo da očuva svoju zasebnost i u okvirima sadašnje Republike Srbije. Stoga smatramo da Srbija treba da bude Ustavom definisana kao federalna država sa tri (četiri) nivoa vlasti: federacija, republike (sa autonomnim i/ili regionalnim oblastima, u okviru Ustavom definisanih Republika) i lokalne samouprave. U zagradi smo stavili broj četiri, jer smatramo da je potpuno realno, čak se čini i optimalno da se Srbija može definisati i kao asimetrična federacija u kojoj bi neke autonomne oblasti postojale kao zasebni entiteti unutar federacije, a izvan Ustavom definisanih Republika.

6. Kako u tom kontekstu vidite položaj AP Vojvodine, da li on treba da se menja i na koji način? Molim vas da konkretno obrazložite svoje stavove u tom pogledu. Mislite li da bi to pitanje trebalo regulisati ustavnim zakonom, s obzirom na brojna politička sporenja koja su dosad pratila realizaciju ustavnih odredaba vezanih za status autonomije?

Smatramo da je Autonomija potrošena kategorija kada je u pitanju ustavni položaj Vojvodine, ona je u praksi nepostojeća i predmet je manipulacija političkih elita iz kruga "beogradske dvojke". Sa druge strane, ona nema kapacitet da uspostavi ravnopravne i pripadajuće odnose između Srbije i Vojvodine i kao takva predstavljala bi veći kamen spoticanja između dva nivoa vlasti, koji je po pravilu uvek na štetu građana Vojvodine. Vojvodina mora biti ustavna kategorija i treba da bude definisana kao Republika u okviru neke buduće federacije sa Srbijom. Ceo program Vojvođanske partije prilagođen je ovakvom rešenju, tako da su naša uverenja u pogledu položaja Vojvodine, modela organizacije federacije, prava republike Vojvodine i slično sadržana u brojnim dokumentima naše stranke.

7. Koje promene zagovarate u pogledu nadležnosti i organizacije zakonodavnog organa (broj poslanika, kontrola izvršne vlasti, izborni sistem, slobodan mandat...)?

- Na saveznom i republičkom nivou – izbori su proporcionalni i 3% cenzusom na nivou izbornih jedinica. Broj mandata u Skupštini Srbije i u svakoj od izbornih jedinica je promenljiv, i dobija se tako što se za svakih započetih 15.000 izašlih birača dodeljuje jedan mandat izornoj jedinici.
- Lokalnim izborima – po čistom dvokružnom većinskom sistemu sa dva najbolje plasirana kandidata u drugom izbornom krugu.
- Za stranke nacionalnih zajednica moraju biti zagarantovana mesta u saveznim i republičkim parlamentima.
- Na saveznom i republičkom nivou skupštinski mandati pripadaju stranci, a na lokalnom nivou odbornicima koji su birani po većinskom izbornom sistemu.
- Pravo na mandate u okviru izbornih lista definiše se na sledeće načine: Prva trećina od ukupnog broja osvojenih mandata konstatuje se od strane izborne

komisije i to na osnovu redosleda kandidata na izbornoj listi, počevši od prvog na listi. Druge dve trećine osvojenih mandata raspoređuje podnosilac izborne liste (stranka ili koalicija) od ukupnog broja kandidata na listi bez obzira na redosled po kome se kandidati za poslanike nalaze na izbornoj listi u kandidacionom postupku.

- Donji prag od 30% manje zastupljenog pola na izbornoj listi i kasnije među poslanicima u svakom trenutku mora biti ispoštovan.

8. Mislite li da bi trebalo menjati položaj republičke Vlade, da li ste za uvođenje kancelarskog sistema?

Kancelarski sistem generiše najnezavisniju moguću poziciju Vlade i njenog mandatarra (kancelara) u odnosu na Parlament, koju poznajemo u višestranačkom sistemu. Do sada, u kratkoj političkoj istoriji nakon povratka višestranačja u Srbiju, nije primećen manjak ovlašćenja Vlade ili njenog mandatarra u odnosu na Skupštinu, već samo u odnosu na dominantnu političku partiju, a što se kancelarskim sistemom svakako ne bi rešilo. Sa druge strane, kritike upućene izvršnoj vlasti da se u prevelikoj meri osamostalila u odnosu na zakonodavnu vlast su u Srbiji česte i utemeljene u svakodnevnoj praksi. Takođe, ne postoje nikakve naznake da postojeća neefikasnost Vlade Srbije koren ima u njenom podređenom odnosu spram drugih grana vlasti, već u njenom lošem i nekompetentnom sastavu na čelu sa mandatarom, a što je uzrokovano trenutnim odnosom snaga na političkoj sceni Srbije. Ukratko, uvođenje kancelarskog sistema pre bi produbilo probleme u političkom životu Srbije, nego što bi išta rešilo.

9. Treba li zadržati neposredne izbore predsednika Republike, ili bi šefa države trebalo birati u Parlamentu?

Predsednik Republike Srbije po aktuelnom Ustavu većinski ima protokolarne i reprezentativne funkcije, i ta rešenja bi trebalo zadržati i u novom Ustavu. Takođe bi trebalo zadržati i neposredan način njegovog izbora, pošto bi u suprotnom ova više simbolična funkcija izgubila i na težini autortiteta koju sa sobom nose neposredni izbori. Na taj način postala bi sasvim nekorisna i nepotrebna, zapravo bi se (obzirom na postojeći nedostatak političke kulture i svesti o važnosti postojanja institucija) pretvorila u još jedan od servisa Vlade Srbije. Izborom od strane i po volji skupštinske većine, funkcija predsednika bila bi devastirana. Danas, najvažnija potencijalna korist koju srpsko društvo od funkcije predsednika može imati jeste javno izražavanje snage ličnog integriteta, uz pristup problemima rasterećen svakodnevnih stranačkih trzavica. Promenom izbornog sistema za predsednika, ovaj efekat bi definitivno bio poništen ili potpuno izgubljen, čak i u smislu mogućnosti da se predsednička funkcija koristi na bolji način. Time bi se samo doprinelo jednoulju i slici lažnog jedinstva na političkoj sceni Srbije.

10. Koji su predlozi vaše stranke u pogledu unapređenja ustavnih odredaba o zaštiti ljudskih i manjinskih prava?

Vojvođanska partija smatra da su građani titulari/vlasnici neotuđivih ljudskih prava, dok je obaveza države da se njihova prava i slobode utvrđene Ustavom i zakonima poštuju. Ljudska i manjinska prava i slobode moraju biti temeljna vrednost na kojoj se, pored vladavine prava i socijalne pravde, zasniva načelo građanske demokratije. Stoga smatramo da je neophodno insistirati na: a) striktnoj primeni Ustavom i zakonima garantovanim pravima i slobodama, b) donošenju pravnih akata koja će primorati sve nivoe i sve strukture zakonodavne, izvršne i sudske vlasti da podupiru ostvarivanje i razvoj ljudskih i manjinskih prava c) otklanjanju Ustavne i zakonske nedorečenosti i zastarelih rešenja i uvođenju modernijih, međusobno usaglašenih rešenja. Vojvođanska partija se zalaže za društvo jednakih šansi, koje podrazumeva i pozitivnu diskriminaciju ugroženih društvenih grupa i pojedinaca, ostvarivanje prava na različitost za sve pojedince i društvene grupe koji ni na koji način ne ugrožavaju prava drugih pripadnika društva na sopstvenu osobenost. Vojvođanska partija se posebno zalaže za očuvanje i permanentno unapređenje prava, tradicija, kultura i svih ostalih posebnosti nacionalnih zajednica i manjinskih grupa uz potpuno uvažavanje ljudskih i manjinskih sloboda i prava u društvu jednakih šansi, kao nešto što mora biti među prioriternim odredbama budućih Ustava Srbije i Vojvodine, kao i države u celini. Ustavne odredbe koje se tiču zaštite ljudskih i manjinskih prava moraju biti u skladu sa Deklaracijom o ljudskim pravima UN.

11. Da li bi ustavnim promenama trebalo omogućiti istopolne brakove u Srbiji?

Da. Brak je privatna relacija građana, koja se realizuje po zakonskim pravilima. Stoga je pravo svakog građanina da odabere osobu sa kojom želi da uđe u brak kao zajednicu dve odrasle osobe zasnovanu na dobrovoljnosti. Istovremeno smatramo da zakonskim rešenjima treba proširiti modele zajednica dve odrasle osobe i na partnersku zajednicu, odnosno otvoriti javnu raspravu o modelima zajednica koje su danas potrebne našem društvu.

12. Mislite li da bi ustavnim izmenama trebalo precizirati i učvrstiti neke društvene vrednosti kao trajne tekovine i koje su te vrednosti?

Da, jer postoje društvene vrednosti koje su centralne za razvoj društva i čije dovodenje u pitanje narušava osnovu samog društva i države. Te vrednosti su, između ostalog:

- Poštovanje ljudskih i manjinskih prava, ravnopravnost građana bez obzira na naciju, pol, veroispovest, seksualna i politička uverenja; pravo na nepovredivost imovine, pravo na bezbednost i zaštitu
- Pravo na različitost i pravo na izbor u svim oblastima
- Obaveza države da štiti individualne slobode, imovinu i život svojih građana

- Opredeljenje za održivi razvoj i harmoničan odnos čoveka i njegovog prirodnog okruženja
- Antifašizam
- Sekularnost države
- Demokratsko višestranačko uređenje države republikanskog tipa

Izvodi iz programskih dokumenata političkih stranaka

Bela knjiga “Programom do promena”

Oktober, 2011.

PROGRAMSKA PLATFORMA SRPSKE NAPREDNE STRANKE

Srpska napredna stranka donosi PROGRAMSKU PLATFORMU svog delovanja u uslovima duboke ekonomske, socijalne i političke krize, u želji da stvori uslove za izlazak iz krize i razvoj Srbije. Srpska napredna stranka ovom platformom definiše osnovna načela svog delovanja proistekla iz ranije iznetih opštih političkih stavova.

Srpska napredna stranka je politička organizacija jasnog demokratskog opredeljenja, čiji je cilj sprovođenje državotvorne politike, zaštita vitalnih nacionalnih interesa, unapređenje ljudskih prava, realan i ubrzan ekonomski razvoj.

Srpska napredna stranka se zalaže za ulazak Srbije u Evropsku uniju, ali i za blisku saradnju sa Ruskom Federacijom, Sjedinjenim Američkim Državama, Kinom, Japanom i Zemljama trećeg sveta koje postaju sve značajniji nosilac svetskog razvoja.

Srpska napredna stranka veruje u svoj narod i njegovo istorijsko iskustvo, veruje u još uvek neprobuđenu snagu Srbije i njen ljudski i materijalni potencijal. Verujemo da samo zajedno možemo da zaustavimo dalje propadanje Srbije, izvučemo zemlju iz krize i pružimo priliku svakom građaninu Srbije da živi bolje i srećnije.

Srpska napredna stranka će predano raditi na omogućavanju stabilnog, predvidivog, bogatijeg i bezbednijeg života u Srbiji.

Poštujući demokratska načela, ljudska prava, vladavinu prava, opšta i pojedinačna načela Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), uvažavajući načela tržišne privrede, spremna za punu saradnju sa Međunarodnim ekonomsko-finanjskim institucijama, Srpska napredna stranka objavljuje PROGRAMSKU PLATFORMU kao osnovu za budući ekonomski razvoj i prosperitet svih građana Srbije...

3. KOSOVO I METOHIJA – deo Srbije

SRPSKA NAPREDNA STRANKA realno sagledava težinu, ozbiljnost i neophodnost iznalaženja trajnog i održivog rešenja za problem koji već vekovima postoji između srpskog i albanskog naroda na prostoru Kosova i Metohije. SRPSKA NAPREDNA STRANKA uvida i sve negativne implikacije koje izostanak sporazumnog, trajnog i održivog rešenja ovog najvažnijeg državnog pitanja može imati na međunarodni položaj Srbije, njen unutrašnji razvoj, kao i na mir i stabilnost na Balkanu.

SRPSKA NAPREDNA STRANKA, kao državotvorna politička snaga, svesna težine situacije u kojoj se naša država danas nalazi, nakon desetina godina vođenja neosmišljene, neiskrene i nedosledne politike po pitanju Kosova i Metohije od strane međunarodne zajednice, ali i svih vladajućih garnitura u Srbiji, namerava da uloži svu svoju energiju u iznalaženje dogovornog rešenja za ovaj problem koji opterećuje ne samo prošlost i sadašnjost, već i budućnost srpskog i albanskog naroda.

SRPSKA NAPREDNA STRANKA ne može i neće da prizna nezavisnost Kosova.

SRPSKA NAPREDNA STRANKA neće prihvatiti nijedno rešenje koje gazi dostojanstvo građana Srbije i ne uzima u obzir minimum nacionalnih interesa države Srbije i srpskog naroda. Neprihvatljiv je svaki dogovor koji negira činjenicu da je Kosovo i Metohija srpsko, bar isto onoliko koliko i albansko.

Polazeći od prethodno navedenog stava, zatim položaja Kosova i Metohije definisanog Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti UN, trenutnog stanja na terenu, otvorenog neslaganja i odnosa snaga u međunarodnoj zajednici po ovom pitanju, kao i nesumnjive potrebe albanskog i srpskog naroda da prevaziđu situaciju trenutnog sveopšteg društvenog i ekonomskog zaostajanja u uslovima permanentne nestabilnosti, SRPSKA NAPREDNA STRANKA smatra da je uz dobru volju, međunarodno posredovanje i, verovatno veoma neprijatne obostrane ustupke, moguće doći do održivog rešenja prihvatljivog za obe strane. Kao stranka koja svoju politiku gradi na opšteprihvaćenim evropskim vrednostima, SRPSKA NAPREDNA STRANKA smatra da je svaki dogovor koji priznaje isključivo realnost na terenu stvorenu sistematskim i kontinuiranim proterivanjem i etničkim čišćenjem srpskog i drugog nealbanskog stanovništva sa Kosova i Metohije neprihvatljiv. Smatramo da svako buduće rešenje mora da podrazumeva i pravo na povratak proteranog nealbanskog stanovništva, kao i stvaranje uslova za njegov održiv povratak. SRPSKA NAPREDNA STRANKA smatra da primena sile u cilju stvaranja nove i drugačije realnosti na terenu nikada neće i ne može predstavljati dobru alternativu sporazumnom rešenju, obostrano prihvaćenom od strane srpskog i albanskog naroda.

SRPSKA NAPREDNA STRANKA insistira na neophodnosti otpočinjanja pregovora o statusu južne srpske pokrajine, svesna činjenice da je trajno i održivo rešenje moguće postići samo uz bolne ustupke obe strane. SRPSKA NAPREDNA STRANKA se zalaže, i uvek će se zalagati, za to da se u pregovore o najvažnijim državnim pitanjima nikada ne ulazi bez prethodno postignutog konsenzusa svih najvažnijih političkih

činilaca u državi o tome šta je ono što predstavlja minimum državnih i nacionalnih interesa.

SRPSKA NAPREDNA STRANKA će insistirati i na tome da najvažnije odluke i sporazumi koji određuju budućnost države i nacije, moraju biti potvrđeni od strane građana na referendumu. SRPSKA NAPREDNA STRANKA namerava da blisko saraduje sa Srpskom pravoslavnom crkvom u cilju zaštite, očuvanja i obnove srpskog kulturnog nasleđa na Kosovu i Metohiji. Neprihvatljivo je ukidanje srpskih institucija na severu Kosova i Metohije, jer one predstavljaju jedinu garanciju opstanka i zaštite srpskog stanovništva od diskriminacije.

Odgovorani odnos prema državnim i nacionalnim interesima zasnovanim na širokom konsenzusu najvažnijih političkih činilaca u zemlji, jedinstvo vlasti i naroda, jedinstvo države i najvažnijih nedržavnih institucija, odgovoran i iskren odnos prema najvažnijim partnerima u međunarodnoj zajednici, kao i fleksibilan pristup u iznalaženju trajnih a ne privremenih rešenja, svakako će biti u narednom periodu suština delovanja SRPSKE NAPREDNE STRANKE kada je u pitanju Kosovo i Metohija.

4. Srbija u Evropi i saradnja sa svetom

... SRPSKA NAPREDNA STRANKA se bori za Srbiju koja će se pozitivnim promenama izboriti za status punopravne članice Evropske Unije. Srpska napredna stranka se zalaže da fokus političkog i svakog drugog delovanja ne bude na brzini evropskih integracija u formalnom smislu, već na dostizanju najviših standarda funkcionisanja i uređenja moderne države po ugledu pre svega na najrazvijenije evropske demokratije.

SRPSKA NAPREDNA STRANKA smatra da bi konačni cilj svih reformi trebalo da bude stvaranje moderne, funkcionalne, uređene, prema svojim građanima odgovorne, duhovno i nacionalno osvešćene države Srbije koja se razvija u miru. Srpska napredna stranka, dakle, podržava proces evropskih integracija u cilju institucionalnog i ekonomskog jačanja Srbije, verujući da to čini u najboljem, dugoročnom interesu svih naših građana.

5. Načela politike zaštite prava nacionalnih manjina

... Borba za očuvanje identiteta, jezika, pisma, kulturnog i istorijskog nasleđa naroda koji u Srbiji žive sastavni je deo nacionalne politike SRPSKE NAPREDNE STRANKE. Ponosni na etničku raznolikost Srbije, na nebrojena iskušenja podeljena u prošlosti i na sačuvanu veru u bolju, zajedničku budućnost, našu politiku zasnivamo na aktivnom zalaganju za punu afirmaciju svih, domaćim i međunarodnim standardima utvrđenih individualnih i kolektivnih prava nacionalnih manjina. Za SRPSKU NAPREDNU STRANKU pripadnici manjinskih nacionalnih zajednica jesu snaga i

bogatstvo Srbije, a Srbija za kakvu se zalažemo, mora pripadati podjednako svim njenim građanima.

... Da bismo imali državu na koju će biti ponosni svi narodi koji u njoj žive, moramo stvoriti državu koja će podjednako uvažavati sve svoje građane, i starati se sa podjednakom brigom o nacionalnim i verskim pravima svih. Samo takvim odnosom, etnička raznolikost Srbije, kao njena prednost i nedovoljno prepoznat i iskorišćen društveni potencijal, može da se u punoj meri iskoristi za snaženje privrednih, političkih i kulturnih veza sa zemljama regiona i Evrope.

6. CELOVITA I DECENTRALIZOVANA SRBIJA

Kao stranka koja je nastala na principima državotvornosti, odgovornosti i doslednosti prema građanima Srbije, SRPSKA NAPREDNA STRANKA se obavezuje da će voditi politiku kojoj su imperativi:

- očuvanje teritorijalne celovitosti Republike Srbije zajedno sa Autonomnom Pokrajinom Kosovo i Metohija kao njenim neraskidivim delom;
- borba za pravo na život, sopstvenu imovinu i povratak na svoja ognjišta Srba izbeglih iz Republike Hrvatske;
- političko približavanje i intenzivan razvoj ekonomskih veza sa Republikom Srpskom;
- ravnomeran razvoj svih krajeva države, kako bi se svim građanima obezbedile jednake šanse za uspeh i napredak u svakom delu Srbije; Migracioni pritisak na relaciji regionalni centri – glavni centri (poput Beograda, Novog Sada) zbog osećaja nezadovoljstva i besperspektivnosti, mogu se rešiti definisanim nacionalnim interesima, uz jasnu politiku ravnomernog regionalnog razvoja, a kroz posebnu pomoć onim lokalnim samoupravama koje imaju jasne, ostvarive i realne planove razvoja. Svaka lokalna samouprava izdvaja se po određenim komparativnim prednostima u odnosu na druge. Na osnovu tih prednosti i država će usmeravati potencijalne investicije, i potrebne subvencije. SRPSKA NAPREDNA STRANKA će ravnomernost u regionalnom razvoju obezbediti razvojem saobraćajne mreže, poljoprivrede, turizma, telekomunikacija i pravilnog raspolaganja prirodnim resursima;
- povećanje obima regionalne i prekogranične saradnje;
- decentralizacija vlasti kroz jačanje lokalnih samouprava i vraćanje izvornih nadležnosti opštinama...

Plan za izlazak Srbije iz krize

mart, 2013. godine

PREAMBULA – PROGRAMSKA NAČELA DEMOKRATSKE STRANKE

Demokratska stranka je politička organizacija slobodno udruženih građana koji žele da izgrađuju svoje društvo i državu na načelima socijaldemokratske ideologije i najviših vrednosti moderne civilizacije.

Usvajajući tri osnovne vrednosti savremene Evrope: ljudska prava, demokratiju i vladavinu prava, Demokratska stranka u svoje idejne temelje ugrađuje i najviše civilizacijske vrednosti slobode, jednakosti i bratstva, dopunjavajući ih solidarnošću i socijalnom pravdom.

U svom delovanju Demokratska stranka će se uvek rukovoditi ovim načelima pri rešavanju konkretnih društvenih problema, kako bi se izgradilo društvo najšire ravnopravnosti i tolerancije, bez diskriminacije i ugnjetavanja, kao pravedno, obrazovano i multikulturno društvo.

Demokratska stranka smatra međusobnu solidarnost svih građana najvišom moralnom vrednošću društva. Netolerancija i diskriminacija su najveće prepreke napretku ravnopravnosti, solidarnosti i humanosti društva, zato su one za demokrate predmet stalne i uporne kritike i praktičnog suzbijanja.

Ljudska i građanska prava i slobode garantovane Ustavom, Demokratska stranka smatra neprikosnovenim i njihovo ugrožavanje, kada se radi o bilo kom građaninu, smatra nedopustivim – polazeći od uverenja da je sloboda pojedinca uslov slobode društva i države.

Jednakost pred zakonom i jednake šanse za razvoj svakog građanina – osnovno su političko načelo Ustavom zagantovano, ali ne uvek poštovano. Demokratska stranka nastoji da se zagantovana prava poštuju. Nijedna osoba, korporacija, konfesija

ili organizacija ne sme biti privilegovana u pravima nad drugim. Srbija, Ustavom definisana kao sekularna republika, mora se striktno tako od svake vlasti i prihvatiti.

Demokratska stranka smatra da se za suzbijanje siromaštva i nezaposlenosti, kao i za povećanje standarda građana, mora obezbediti dinamičan ekonomski razvoj, zasnovan na novim tehnologijama, i podsticanjem ulaganja u proizvodne kapacitete.

Svi moraju imati jednak pristup osnovnom i srednjem besplatnom obrazovanju – a siromašni odlični đaci državnu potporu za više nivoje obrazovanja. Ne treba dozvoliti da ijedan talenat u Srbiji ostane nerazvijen samo zbog siromaštva ili zaostalosti sredine. Ne mogu se izgraditi dobre ustanove bez dobrih i obrazovanih građana, zato se Plan za izlazak Srbije iz krize – Demokratska stranka investicije u obrazovanje, kulturu i nauku u Demokratskoj stranci tretiraju kao prioritetne strateške investicije.

Uporedo sa reformom društva, koja će omogućiti punopravno članstvo Srbije u Evropskoj uniji, Demokratska stranka treba da reformiše sebe u skladu sa proklamovanim vrednostima, negujući dijalog i poštujući usvojene procedure, jer samo na taj način može zadržati neophodni uticaj na društvena kretanja, i ispuniti misiju usmeravanja društva ka najvišim dometima savremene civilizacije...

13. DRŽAVNA UPRAVA, LOKALNA SAMOUPRAVA I REGIONALNI RAZVOJ

Stanje u oblasti lokalne samouprave danas karakteriše sistem finansiranja koji nije jasno usmeren na rešavanje problema i pružanje servisa građanima. Jedinice lokalne samouprave (JLS) nemaju dovoljno nadležnosti i sredstava za rešavanje u dostižnom roku problema građana s kojima se svakodnevno suočavaju. Stalnim promenama suštinski važnih propisa (Zakon o planiranju i izgradnji, Zakon o finansiranju LS, itd.), onemogućava se dugoročno planiranje. Budžetska sredstva često se neracionalno rasipaju kroz populističke projekte i tzv. “partijsko” zapošljavanje, a proporcionalni depersonalizovani izborni sistem na javne funkcije dovodi nekvalifikovane partijske poslušnike. Ogromne regionalne razlike, nepostojanje pravednog sistema za njihovo ublažavanje i činjenica da veliki broj građana nema predstavnike ni u Parlamentu ni na regionalnom nivou koji bi zastupao njihove interese pred državnim vlastima izazivaju dodatnu društvenu nestabilnost.

Zastarela državna uprava, u javnosti označena leglom korupcije, partijskog zapošljavanja i neprofesionalnog rada nije u mogućnosti da odgovori na teške izazove vremena u kome se nalazimo.

U vreme Vlade koju je vodila DS, donet je Zakon o javnoj svojini i Zakon o vraćanju oduzete imovine i obeštećenju čime se konačno uvodi red u imovinske odnose i, po okončanju rokova iz Zakona, omogućava kvalitetno upravljanje imovinom JLS. Načinjeni su važni koraci u pravcu fiskalne decentralizacije širenjem mreže lokalnih poreskih administracija i izmenom propisa koji se odnose na lokalne izvorne prihode.

Znatno su povećani budžeti JLS. Gradovi su dobili komunalnu policiju, donet je zakon o matičnim knjigama, i niz propisa koji se tiču javnosti rada, systemske borbe protiv korupcije i unapređenja ljudskih prava. Formirana je i Agencija za borbu protiv korupcije, unapređeni propisi o finansiranju političkih organizacija, kontroli imovine i prihoda javnih funkcionera, zaštiti podataka o ličnosti. Donet je Statut AP Vojvodina i Zakon o utvrđivanju nadležnosti. Uspostavljeni su temelji razvoja elektronske uprave u Srbiji. Usvojeni su zakoni kao što su Zakon o elektronskom dokumentu i elektronskom potpisu, izmenjen Zakon o državnoj upravi koji otvara mogućnost da građani i privreda ne prikupljaju dokumenta o podacima koji se vode kod drugih državnih organa u elektronskom obliku već da zahtevaju od državnog organa da ih pribave po službenoj dužnosti. Nabavljena je oprema koja obezbeđuje uspostavljanje jedinstvenog državnog informacionog sistema.

Odnos “novih vlasti” prema lokalnoj samoupravi najbolje se vidi u procesu tzv. “prekomponovanja” kojom se dekretom partijskih centrala na lokalne javne funkcije postavljaju partijski poslušnici čime se obesmišljava i postojanje lokalnih izbora i lokalne samouprave uopšte. Ovakav stav “nove vlasti” jasno pokazuje da je reč o zastupnicima ideje centralizacije zemlje. To se dodatno može potkrepiti i odnosom prema AP Vojvodini kojoj se ukidaju dosadašnje nadležnosti i otežava položaj na svaki način. Nova Vlada donela je i donosi niz propisa kojim se ukidaju izvorni lokalni prihodi. Na taj način se JLS guraju u finansijsku zavisnost od centralne vlasti, što je potpuno suprotno od savremenih tendencija fiskalne decentralizacije. Istovremeno, izvorni prihodi koji se ukidaju u većini slučajeva predstavljaju uštedu za bogate multinacionalne kompanije, banke ili tajkune koji se bave izgradnjom nekretnina radi dalje prodaje, čime se potvrđuje karakter sadašnje Vlade kao zaštitnika interesa bogataša i krupnog kapitala.

KONKRETNI PROJEKTI I INICIJATIVE

1. Stvarna fiskalna decentralizacija i fiskalna stabilnost

Maksimalna fiskalna nezavisnost JLS biće obezbeđena izmenom Zakona o finansiranju lokalne samouprave. Potrebno je da se izvorni prihodi JLS u najvećoj mogućoj meri povežu sa namenskim rashodima opština i gradova (npr. lokalne takse za registraciju motornih vozila sa troškovima održavanja saobraćajnica itd.), uz poštovanje načela da bogati, shodno svojoj ekonomskoj snazi, plaćaju više.

Zastarele poreske oblike treba zameniti savremenijim i pravednijim. Zbog podsticanja zapošljavanja, oslanjanje na porez na zarade koji je sada glavni prihod JLS potrebno je smanjivati, a smanjivanje prihoda opština i gradova po tom osnovu mora se nadoknaditi većim transferima, tako da ukupan dostignuti budžet JLS ne bude narušen.

Sadašnji sistem finansiranja JLS se pogrešno vezuje za fiktivni statistički “stepen razvijenosti” (kojim se u isti “budžetski koš” svrstavaju Novi Sad i Arilje).

Umesto toga, ukupan obim budžeta lokalnih vlasti mora biti određen na način da sve JLS u Srbiji mogu biti u stanju da pruže jednak “standardni paket usluga” (usluge socijalnih službi, predškolskih i školskih ustanova, sportskih i ustanova kulture, komunalnih usluga itd.) građanima bez obzira na stepen ekonomske razvijenosti.

Mora se doneti zakon o finansiranju nadležnosti AP Vojvodine kojim će se obezbediti njeni izvorni prihodi i primena Ustava, zakona i Statuta.

2. Organizacija i racionalizacija javnih službi i rashoda budžeta

Donošenjem novog Zakona o budžetskom sistemu, Zakona o standardizaciji i maksimalnom broju zaposlenih na lokalnom nivou, neophodno je uvesti red u raspisanje budžetskih sredstava kroz neracionalne populističke projekte i tzv. “partijsko” zapošljavanje (inače najčešće u JLS a osnovne obaveze se ne izvršavaju). Uvođenjem “standardnog paketa usluga”, koji treba da bude dostupan građanima, i prioritarnog finansiranja ovih poslova obezbediće se da JLS najpre osiguraju npr. grejanje škola, pa da tek onda, ako imaju dovoljno sredstava, finansiraju zarade profesionalnih fudbale- ra ili različite javne manifestacije. Preduslovi potrebni za prekid prakse budžetskog pokrivanja gubitaka javnih službi su i reforma javnih komunalnih preduzeća (bez privatizacije ključnih monopola, kakav je npr. isporuka vode), izmeštanje socijalne politike van javnih preduzeća, omogućavanje ekonomski održivog rada komunalnih službi, profesionalizacija upravljanja kroz izmenu krovnih zakona, procena uspešnosti menadžmenta na osnovu rezultata rada, a ne političke podobnosti.

Ključan napredak u upravljanju celokupnim sistemom javnih službi i JP u nadležnosti JLS potrebno je postići obavezujućim uvođenjem standardizovanih informacionih sistema (donošenjem zakona) čime bi se smanjile mogućnosti pojave korupcije i povećala efikasnost rada. Posebno je važno uvesti informacione tehnologije u oblast javnih nabavki, centralizovati službe za javne nabavke na nivou JLS, za šta je potrebna i izmena Zakona o javnim nabavkama.

3. Organizacija i politički sistem JLS

Naš cilj je decentralizacija jačanjem JLS kroz prenošenje novih nadležnosti i stvaranje materijalnih i organizacionih pretpostavki za efikasnije rešavanje problema građana na lokalnom nivou. Za efikasan dalji prenos nadležnosti na JLS potrebno je omogućiti postojanje višestepene lokalne samouprave (gradova i opština različite kategorije, sa različitim mogućim nadležnostima). JLS treba da dobiju nadležnosti tržišne, turističke, poljoprivredne, veterinarske, sanitarne i inspekcije za radne odnose, dodatna ovlašćenja poreske inspekcije i komunalnu policiju i za opštine. Plan za izlazak Srbije iz krize – Demokratska stranka

Državni nivo vlasti mora biti u obavezi da pre postavljenja šefova državnih službi koje deluju na teritoriji JLS pribavi neobavezujuće mišljenje skupštine JLS. Prenos većih nadležnosti i veću finansijsku samostalnost JLS mora da prati i mnogo veća lična odgovornost lokalnih političara i odbornika. Jedini način da se podigne kvalitet

lokalne politike je izborni sistem koji obezbeđuje neposrednu vezu građana i njihovih predstavnika. Neophodno je ponovo uvesti direktan izbor gradonačelnika za JLS i primeniti mešoviti izborni sistem za izbor odbornika. JLS moraju obezbediti obavezne javne rasprave za sve važne odluke. Gradonačelnici i predsednici opština iz DS tokom godine susreće se sa građanima na javnim raspravama u svim mesnim zajednicama ili gradskim opštinama. Izmenom zakona o LS obezbediće se da Vlada pre predlaganja zakona koji se odnosi na JLS pribavi neobavezujuće mišljenje organizacije koja okuplja većinu JLS u Srbiji.

4. Zakonski omogućiti JLS da formiraju ciljna udruženja

Tamo gde postoji potreba za udruživanjem radi sprovođenja interregionalnih projekata, mora se zakonski omogućiti JLS da formiraju ciljna udruženja (“funkcionalne zajednice JLS”). Na taj način će se omogućiti bolja i efikasnija saradnja JLS na realizaciji velikih infrastrukturnih projekata (npr. vodovod i kanalizacija), formiranju zajedničkih komunalnih službi (npr. reciklažni centri, vatrogasne jedinice, itd.), ili osnivanju zajedničkih projekata lokalnog razvoja (privredne zone, klasteri).

5. Mešoviti izborni sistem sa više regionalnih ili okružnih izbornih jedinica i za Narodnu skupštinu, omogućiće da svaki deo Srbije ima svoje predstavnike u državnom Parlamentu...

15. LJUDSKA I MANJINSKA PRAVA I SLOBODE

Srbija ima širok i razrađen pravni okvir kojim se garantuju i štite ljudska prava. Njega čini sam Ustav koji sadrži obiman deo vezan za ljudska prava i slobode, međunarodni ugovori i kojima je zemlja pristupila i zakoni koji regulišu pojedinačna prava. U tom smislu može se reći da Srbija ima prilično adekvatan pravni okvir kome nedostaju dodatna poboljšanja i puna implementacija.

Ljudska prava su oblast u kojoj je najbolje vidljiva demokratska tranzicija i reforme kroz koje je Srbija prošla. Od društva u kome se sistemski krše ljudska prava, društva koje je bilo nesenzibilno i isključivo prema svakoj, posebno nacionalnoj, različitosti, vremenom se došlo do pravnog uređenja sistema ljudskih prava i stvaranja institucija koje se ovim pitanjem bave. Poštovanje ljudskih prava kao neophodnost i temelj demokratskog društva se delimično nametnulo, ali i dalje postoji ogromna potreba da se društvo edukuje i senzibilise za poštovanje prava svih. Stereotipi prema određenim grupama koji se ne menjaju, poput Roma, nasilje prema LGBT populaciji, diskriminacija prema mnogim grupama i to ne samo manjinskim, ženama, osobama sa invaliditetom, izbeglicama, starima, govori da se na ovom polju u Srbiji mnogo mora raditi.

Iako su doneti brojni pojedinačni zakoni koji spadaju u red savremenih zakona za zaštitu ljudskih prava (Zakon o zabrani diskriminacije, Zakon o nacionalnim manjina-

ma, Zakon o nacionalnim savetima, Zakon o rodnoj ravnopravnosti...), problem njihove implementacije je veliki. Srbija je poslednjih godina uvek u prvih deset zemalja po broju tužbi upućenih Evropskom sudu za ljudska prava, a dve trećine tužbi odnose se na neopravdano dugo trajanje sudskih postupaka i neizvršavanje sudskih odluka.

Postoji jedan korpus problema u ovoj oblasti koji se godinama smatraju najvećim i sistemskim. Pre svega to je položaj Roma, za koji se može slobodno reći da je jednako problem mnogih evropskih država. Romi su najranjivija grupa u društvu i uprkos Strategiji za integraciju Roma, evropskom projektu Dekade Roma, izmenama zakona kojim je omogućeno njihovo pravo na lična dokumenta, a s tim u vezi regulisana i zdravstvena i socijalna prava, situacija je daleko od zadovoljavajuće.

Kao zemlja sa ratnim nasleđem, koja je imala najveći broj izbeglica u Evropi nakon Drugog svetskog rata, Srbija i dalje ima specifičan problem ostvarivanja prava izbeglih i interno raseljenih lica.

Srbija je multietnička država sa velikim brojem nacionalnih manjina. Donošenjem Zakona o nacionalnim manjinama i Zakona o nacionalnim savetima Srbija je stvorila pravni okvir za zaštitu pojedinačnih i kolektivnih prava nacionalnih manjina.

Ipak, nacionalne manjine u različitoj meri ostvaruju svoja prava, a postoji i nejednaka implementacija ovih prava na različitim nivoima. Na nivou AP Vojvodina prava predviđena zakonom se na najbolji način sprovode.

Ljudska prava su široka oblast i tiču se svakog pojedinca, a ne samo određenih grupa. Stoga se danas može govoriti o ugrožavanju različitih prava i pravima različitih grupa, a namera ovog pregleda je da se izdvoje neke oblasti koje su danas od posebnog značaja ili su problem u njima posebno veliki...

Prava LGBT populacije

Stereotipi i diskriminacija prema LGBT populaciji veoma su rašireni. Neodržavanje Parade ponosa zbog bezbednosnih rizika, pretnje nasiljem desničarskih i huliganskih grupa, pokazale su nespremnost države da se suprostavi ovakvom ugrožavanju prava koje je regulisano zakonom. Homofobičnost koja je prisutna u opštoj populaciji, a naročito među mladima, govori da je potrebna sistemska i kontinuirana edukacija i informisanje o pravima LGBT populacije kao i osmišljeni programi u borbi protiv predrasuda. Javno slušanje u Parlamentu svakako bi bila korisna inicijativa, kao i hitno donošenje strategije za borbu protiv diskriminacije. DS treba da se založi i za inkriminisanje zločina iz mržnje za šta se zalažu LGBT organizacije.

Program

OSNOVNE VREDNOSTI I NAČELA

Smatramo da su ideje socijalizma i demokratije neraskidivo povezane u demokratski socijalizam i utemeljene na radu, humanizmu, slobodi, socijalnoj pravdi, jednakosti i solidarnosti. Ove vrednosti su kriterijumi za ocenjivanje političke stvarnosti, merila novog i boljeg uređenja društva i orijentacija za delovanje svakog socijaliste kao pojedinca.

...

Socijalisti svoj program zasnivaju na tri temelja demokratije: političkoj, ekonomskoj i socijalnoj demokratiji, polazeći od činjenice da čovek u političkom smislu nije potpuno slobodan ako istovremeno ne može da uživa ravnopravan status na svom radnom mestu i u društvu...

1. Država i društvo

... Zaslužni smo što je u Ustav iz 1990. godine uneta odredba da je Srbija građanska država. Smatramo da je koncept građanske suverenosti dokazao svoju održivost i da i ubuduće treba da bude osnov političke organizacije države Srbije. Mi želimo da izgradimo građansku državu koja će biti pravična i jaka da zaštiti život, slobodu i imovinu svakoga pojedinačno i svih nas zajedno. I u Srbiji organizovanoj na građanskom principu, srpski narod ima državu u kojoj će sva svojstva identiteta – jezik, kultura, tradicija i vera – biti neupitni.

... Socijalisti istrajavaju u izgrađivanju demokratskog socijalizma kako bi Srbija bila ono što je u ustavnim načelima zapisano – demokratska i socijalno odgovorna država. Trajno smo opredeljeni da našim aktivnostima odnose u društvu približimo normama

koje su utemeljene u tradicijama evropske demokratije usmerene na jednaku slobodu solidarnih građana.

Srbija je multietničko, multireligijsko i multikulturalno društvo u kome se jednako vrednuju ljudska prava pojedinca i prava nacionalnih manjina i gde će čovek čoveku biti sugrađanin bez obzira na naciju, veru, kulturu, jezik ili neku drugu posebnost.

Republikanski oblik uređenja države konstituisane na principu podele vlasti smatramo najprimerenijim našim potrebama. Zakonodavna vlast treba da potiče od građana, da bude kontrolisana od građana i da bude potčinjena Ustavu. Vlada kojoj pripada izvršna vlast mora da vlada po zakonima i da bude odgovorna Narodnoj skupštini. Sudska vlast mora da bude samostalna i nezavisna i da bude rukovođena isključivo pravom i zakonima.

Socijalisti svoje delovanje ne ograničavaju samo na državu. Ukazujemo na važnost delovanja brojnih subjekata u društvu – lokalnih zajednica, univerziteta, stranaka, sindikata, crkava, medija, inicijativa građana i privrede. Oni svojim interesima i delovanjem pokreću promene u privredi i društvu. Bez njihovog uticaja na delovanje države ona ostaje ogoljeni aparat prinude lišen realnih sadržaja...

5. Lokalna samouprava

Lokalna samouprava omogućava građanima da direktno učestvuju u javnim poslovima i rešavaju svoje probleme. Zato je lokalna samouprava najbolja škola demokratije. Socijalisti se zalažu za tri pravca reforme lokalne uprave. Prvi je decentralizacija – ustupanje velikog dela državnih nadležnosti i finansijskih sredstava lokalnim samoupravama. Drugi je dekoncentracija javnih ovlašćenja – prenošenje javnih ovlašćenja sa ministarstava na agencije, javne službe i organe lokalne samouprave u cilju približavanja javnih usluga građanima. Treći je – delegiranje i privatizacija pojedinih javnih službi u cilju njihovog boljeg funkcionisanja i finansiranja.

U određivanju nadležnosti lokalne samouprave treba naći meru između naraslih potreba efikasne decentralizacije i neopravdanih tendencija centralizacije i etatizma, s jedne strane, a s druge strane zatvaranja lokalnih zajednica u sopstvene granice. U našem delovanju insistiraćemo da se sistem lokalne samouprave izgradi na: maksimalnom učestvovanju građana u odlučivanju o poslovima lokalne samouprave kroz referendum, narodnu inicijativu, mesne zajednice, zborove građana i slično; napuštanju jednoobraznog modela lokalne samouprave i definisanju različitih tipova jedinica lokalne samouprave – seoske, gradske, metropolske – sa jasnim poslovima u isključivoj nadležnosti i precizno utvrđenom imovinom i izvorima prihoda; punoj primeni načela supsidijarnosti – da određene javne poslove treba da obavljaju oni organi koji su građanima najdostupniji; odnosima između državnih organa i organa jedinica lokalne samouprave koji se moraju zasnivati na samostalnosti, saradnji i nemešanju u

isključive nadležnosti, i svođenju nadzora državnih organa nad radom organa lokalne samouprave isključivo na kontrolu ustavnosti i zakonitosti.

Primenom ovih mehanizama obezbediće se puno poštovanje principa Evropske povelje o lokalnoj samoupravi i ona učiniti institucijom kojom vladaju građani, a ne centralne vlasti.

6. Regionalizacija

Alokacija ekonomskih resursa koja je isključivo vođena slobodnim delovanjem tržišnog mehanizma generiše teritorijalne nejednakosti. Na dugi rok to uzrokuje neravnomeran raspored kapitala i ljudi, kao i čitav niz ekonomskih, socijalnih i političkih problema. Time se usporava privredni razvoj, iz čega sledi potreba za njegovim usmeravanjem i državnom intervencijom. Stoga se opredeljenje SPS-a za prihvatanje regionalizacije temelji na potrebama smanjivanja regionalnih nejednakosti, na podizanju efikasnosti i kvaliteta u pružanju javnih usluga. Takva politika ima ishodište u stvaranju pretpostavki za bolje funkcionisanje države.

Iskustva dobro uređenih društava i opredeljenost Srbije za članstvo u EU nalažu da se ideja regionalizacije razmatra u okviru načela sadržanih u Evropskoj povelji o lokalnoj samoupravi i Evropskoj povelji o regionalnoj demokratiji. Socijalisti će se time rukovoditi u debatama o ovoj temi.

Regionalizacija nosi potencijalne prednosti artikulacije posebnih interesa, alokacije resursa, ravnomernijeg razvoja, demokratičnosti i fleksibilnosti isto koliko i opasnosti desuverenizacije, usložnjavanja nivoa upravljanja, rasta birokratije, lokalizama, segregacije, kao i separatizama raznih vrsta. Shvatanje regionalizacije kao autarhičnog projekta može biti ne samo povod dubokih podela u društvu, nego i uzrok odbacivanja ideje decentralizacije, pa i regionalizacije u celini. Zato smatramo da ideja regionalizacije mora biti pažljivo osmišljena, u skladu sa realnim ekonomskim potencijalima i potrebama građana, i postepeno širokim društvenim konsenzusom primenjena, uz uvek živu svest o našim dobrim i lošim iskustvima, i uz poštovanje teritorijalnog integriteta.

7. Ljudska prava i slobode

Socijalisti su trajno opredeljeni za doslednu primenu svih ljudskih prava i sloboda formulisanih Poveljom OUN, paktovima o građanskim, političkim i socijalno-ekonomskim pravima OUN i dokumentima iz ove oblasti usvojenim u okviru Saveta Evrope, Evropske unije i OEBS-a. Svi građani moraju biti jednaki i ravnopravni bez obzira

na svoju nacionalnu ili versku pripadnost, pol, rasu, političko uverenje ili seksualnu orijentaciju.

Ističemo važnost i povezanost političkih i ekonomsko-socijalnih prava. Nema potpune slobode bez prava na političku i ekonomsku demokratiju. Insistiramo na tome da se sva prava i slobode garantovani Ustavom i zakonima dosledno poštuju i sprovedu u praksi.

Podstićemo stalno unapređivanje sloboda i prava čoveka, u skladu sa najnaprednijim međunarodnim i demokratskim standardima.

... U okviru manjinske politike naše aktivnosti biće usmerene na rešavanje njihovih problema: pravni status, sprečavanje nasilja, poboljšanje njihovog položaja u svim oblastima u kojima se krše njihova prava. Rešavanje problema manjinskih grupa smatramo testom stepena demokratičnosti našeg društva. Insistiramo na doslednom poštovanju ustavnih i zakonskih normi o zabrani diskriminacije, a državne organe smatramo odgovornim za razvijanje mehanizama za suzbijanje nasilja prema ovim manjinskim grupama...

11. Jedinствена Republika Srbija

Koncept jedinstvene Republike Srbije za koji se zalažu socijalisti obezbeđuje funkcionisanje jedinstvenog političkog, pravnog i ekonomskog sistema na celokupnoj teritoriji države, u okviru njene ustavno definisane teritorije, u interesu svih njenih građana koji na tom prostoru žive i rade. Ni na koji način se ne sme ugroziti ili dovesti u pitanje teritorijalna celovitost i suverenitet države Republike Srbije. Neprihvatljive su, stoga, sve ideje i politike koje osporavaju teritorijalnu celovitost ili bilo kakvi pokušaji izmene ustavnog poretka Republike Srbije koji bi vodili otcepljenju dela teritorije od Republike Srbije.

Socijalisti su svesni potrebe decentralizacije vlasti i dekoncentracije moći. Međutim, nastojanja da se Republika Srbija razdeli na političke, ekonomske ili nacionalne, zatvorene celine, vodi provincijalizaciji, civilizacijskom i ekonomskom nazadovanju svih građana Republike Srbije, odnosno daljem ugrožavanju teritorijalnog integriteta Srbije i socijalisti se takvim pokušajima odlučno protive.

Socijalisti ostaju pri stavu da autonomne pokrajine u Srbiji ne mogu imati državne atribute. Autonomne pokrajine predstavljaju oblik teritorijalne autonomije utvrđen Ustavom kao izraz specifičnih nacionalnih, istorijskih i kulturnih osobenosti područja na kojima su obrazovane.

12. Autonomna Pokrajina Vojvodina

Za socijaliste stepen autonomije AP Vojvodine jeste pitanje demokratije i decentralizacije, a ne pitanje autonomaštva. Zalažemo se za jasno razgraničenje ekonomskih argumenata za veći stepen decentralizacije i prenošenje određenih prava i nadležnosti na AP Vojvodinu, ali smo protiv neopravdanih političkih pritisaka za ustupanje atributa državnosti kako bi se opravdale težnje za kon/federalizacijom Republike Srbije ili zastupala secesija pojedinih delova ili celine teritorije AP Vojvodine od Republike Srbije.

Socijalisti istovremeno smatraju da je neprihvatljiva politika negiranja autonomije Vojvodine i poricanje svrsishodnosti decentralizacije vlasti u Srbiji. Status autonomije Vojvodine treba da odrazi njene istorijske, geografske, demografske i ekonomsko-socijalne specifičnosti i potrebe u cilju poboljšanja uslova za optimalni privredni, socijalni i kulturni razvoj celokupne Republike Srbije i svih njenih građana, a ne samo građana koji žive u okviru Autonomne Pokrajine Vojvodine.

Pokušaji rešavanja tzv. vojvođanskog pitanja internacionalizacijom, po nacionalnim linijama podele, štete svima i stvaraju sumnju kod građana Srbije u potrebu postojanja pokrajina. Iz tih razloga socijalisti će se odlučno protiviti pokušajima izazivanja međunacionalnih tenzija, netrpeljivosti i sukoba. Pitanja stepena decentralizacije i autonomije Vojvodine rešavaće se isključivo unutar legitimnih institucija vlasti u Republici Srbiji.

13. Autonomna Pokrajina Kosovo i Metohija

Kosovo i Metohija je sastavni deo srpskog identiteta i državnosti. Za socijaliste Srbije, Autonomna Pokrajina Kosovo i Metohija nerazdvojni je deo Republike Srbije, a rešavanje problema izazvanih nasilnom secesijom, nelegalnom i nelegitimnom agresijom NATO-a i jednostranim proglašavanjem nezavisnosti najvažnije je državno, nacionalno, istorijsko, moralno i duhovno pitanje srpskog naroda i Republike Srbije.

Istrajno ćemo insistirati na poštovanju i primeni Rezolucije Saveta bezbednosti OUN br. 1244. iz 1999. godine, kojom je potvrđen teritorijalni integritet Republike Srbije. Socijalisti ne priznaju, niti će priznati bilo koji akt, bilo ko da ga preduzme, koji je suprotan Rezoluciji Saveta bezbednosti OUN br. 1244.

Međunarodno posredovanje u rešavanju ovog spora i međunarodno prisustvo na Kosovu i Metohiji nije rešilo probleme. Realno gledano, problemi su produbljeni: kvazidržava nije priznat član međunarodne zajednice; ne može samostalno funkcionisati; nastavljaju se nasilje, proterivanje i getoizacija Srba i drugih nealbanskih nacionalnih zajednica uz uništavanje njihove imovine i verskih i kulturnih spomenika.

Mi ostajemo privrženi traženju rešenja mirnim putem i političkim sredstvima u interesu svih na osnovu međunarodnog prava, uz učešće OUN, međunarodnih orga-

nizacija i svih relevantnih subjekata u međunarodnoj zajednici, posebno EU. Svesni smo da vraćanje na pređašnje stanje ne bi bilo održivo rešenje. Ali ni insistiranje na uspostavljanju neliberalne kvazidržave – tzv. nezavisnog Kosova, koje nije u stanju da garantuje bezbednost, štiti slobodu i imovinu svim stanovnicima, koje ne procesuiraju zločine počinjene na nacionalnoj osnovi, koje ne omogućava povratak prognanih, i koje nema izgleda za uspešan ekonomski razvoj – nije održivo. Takvo stanje problem Kosova i Metohije može dugoročno pretvoriti u “zamrznuti” sukob i udaljiti ga od rešenja prihvatljivog za sve koji tu žive – Srbe, Albance i pripadnike drugih etničkih zajednica.

Što se ta realnost pre shvati na svim stranama, pre će se omogućiti nastavak pregovaračkog procesa u cilju postizanja prihvatljivog rešenja statusa AP Kosovo i Metohija za sve zainteresovane strane, koje će i Srbima i Albancima na Kosovu i Metohiji omogućiti suštinsku autonomiju, i kojim će Srbija sačuvati teritorijalni integritet.

Pre početka takvog rešavanja, SPS zahteva da se svim privremeno raseljenim licima sa AP Kosova i Metohije omogući povratak u svoje domove, da im se vrati ili nadoknadi oduzeta, uništena i opljačkana imovina, da im se omoguće slobodan i miran život i rad, uz punu garanciju lične i imovinske sigurnosti.

SPS smatra da je rešavanja statusa AP Kosova i Metohije istovremeno i pitanje mira i stabilnosti regiona Balkana, jugoistočne Evrope, ali i šire. Jednostrana i protivpravna secesija je presedan u međunarodnim razmerama koji može da destabilizuje suverene države širom sveta. Insistiranje na ultimativnom rešenju koje ne poštuje međunarodnopravne principe ugrožava mir i stabilnost u celokupnoj međunarodnoj zajednici.